

M I E L I S K A I T Y T O J A I !

Mielos skaitytojos ir skaitytojai, — prieš jus mažai kam iki šiol žinomo laikraštinio leidinuko „Nuo Ledakalnio“ tėsinys, — ménraštinių pobūdžio leidinys „Ladakalnis“, ateinantis pas jus kartu su Lietuvos ir nacionalinio parko „Aukštaitija“ atsigavimu. Šio kuklaus leidinėlio išaugimas — vardin jūsų. Nuo jūsų priklauso tolimesnis jo likimas. Leidinys neturi etatinių darbuotojų, bet mes — nacionalinio parko „Aukštaitija“ direkcijoje dirbantys jaunimas, esame „drasūs, stiprūs, vikrūs“, todėl tikimės būti geranoriškai sutikti ir nepaskandinti per Lietuvą šniokščiančioje įvairių leidinių leidinelių jūroje. Laukiame jūsų laiškų, skambučių, apsilankymų, straipsnių, eilių, apsakymų, pastabų, pataisymų, pasiūlymų...

„Ladakalnio“ rengėjai

Aringas GORODECKIS. Ladakalnis. — Kas jis yra? Pasakojimas apie Didžiosios Deivės kalną. — 2 psl.

Be šito aš nematau Lietuvos ateities. — Interviu su įžymiu Amerikos lietuvių veikėju Valdu ADAMKUMI. — 3 psl.

Bronius ŠABLEVICIUS. Saugoti, kad... pražūtų? — Gervėčių raisto istorija: ar tikrai negalim išgelbėti? — 5 psl.

Ukininkui. Stogų dengimas skiedromis (skiedomis) ir gontais. — Pataria nacionalinio parko architektas. — 6 psl.

Bronius ŠABLEVICIUS. Žalčio gyvenimas. — Trumpa želekčio biografija. — 6 psl.

Apie vietas „šventas“ ir „pražūtingas“ — biolaukų inžinierius V. SACEVĀNOVAS aiškina biolokacijos ABC. — 7 psl.

Nostradamo pranašystės. — Pirmą kartą lietuviškoje spaudoje stulbinančiai tikslūs Nostradamo pranašavimai! — 9 psl.

Kraštotyra. Algis KULYS. Minčios apylinkių medicina. — Liaudiški patarimai kaip pasveikti patiemus. — 10 psl.

Siliniškių tragedija. NKVD nusikaltimų pėdsakais. — 11 psl.

VOLUNGĖ — Aukštaičių eilės ir proza — 12—13 psl.

Zenonas IVINSKIS. Tik 1920 m. sienos! — Kvietimas diskusijai. Profesoriaus argumentai. — 15 psl.

Gediminas RUTKAUSKAS. Namas laike ir dabartyje. — Mintys apie mūsų gyvenimo laivą. — 16 psl.

Alfonsas GRAUSLYS. Kas yra taktingumas? — „Šypsokimės, kad nepravirkume“ — rašo Kanados lietuvių kunigas. — 17 psl.

Bronius KAZLAS. Parama senovės bitininkystės muziejui. — Atgimstančio muziejaus pirmieji žingsniai. — 18 psl.

Padavimai. Sakmės. Pasakojimai. Kriogžlio versmė. — Apie stebuklingą šaltinį pasakoja Juozas Meidus. — 19 psl.

Kronika. Nacionalinio parko „Aukštaitija“ kardiograma. — 19 psl.

Verta žinoti. Mediena: nuostoliai ir pelnas Lietuvoje, Suomijoje, SSSR. — 20—21 psl.

Kraštotyra. Bronius KVİKLYS. — Vieno iš seniausių Rytų Lietuvos miestelių istorija. — 20 psl.

Žodynėlis. Rytų Lietuvos kaimo statybiniai terminai. — 22 psl.

Aringas GORODECKIS. Atgimės Meironių paminklas. — 23 psl.

Nacionalinio parko etnografas Gediminas GRASYS pasakoja apie seniasias tradicijas. — 23 psl.

Pelėda — nakties paukštis. Apie jas pasakoja NP vyresnysis mokinis bendradarbis B. ŠABLEVICIUS. — 24 psl.

1991 m.

sausis —

kovas

Nr. 1 (38)

Arlingas GORODECKIS

LADOS KALNAS

Kas nors kartą buvo užlipęs ant kalno, pakeliavim Ledakalniu, o vietinių žmonių Ledakalniu, Lada (pvz.: „Tai i Lada einai?“) vadina, rado laiko kelias minutes pastovėt ant jo susikaupus, pajust jo nepaprastą dvasią, dosnai atveriamą grožybių žavesį — niekados jau šito pojūčio nebeužmirš.

Nesusirungs šis kalnas nei savo auksčiu (tik 175 m a. a.), nei dydžiu su kitais žymiausiais Lietuvos kalnais, — bet to ir nereikia. Neverta, skaičiuojant pagal kraštovaizdžio įvairovės skales, ginčytis, — gražiausias ar ne Lietuvoje atsiveria vaizdas nuo šios

kalvos. Visa tai palikime kompiuterių didybės apsaugintiems programuotojams. Mums svarbiausia, kad yra toks šventas kalnas — Ledakalnis, ant kurio pasitikt saulės išleistuviu metu ateina Linkmenų ir Kirdeikių abiturientai. Rasos naktį gieda tautišką dvasią puoselėjantis jaunimas. Kad yra kalnas, trauktė trauktantis grožio ir tyrumos išsiilgusius žmones.

Pamažu, nejučiom Ledakalnis įsitvirtinā Lietuvos pasaulyvaizdyje. Tikiu — ateis toks laikas, kada lietuvių susivoks, kad yra tokį Tėvynės vietu, kurį nevalia neaplaninkyti. Galbūt Japonų pavyzdžiu

atitinkamai privalomai ekskursijai į Fudzijamą, Lietuvos mokyklinėse programose bus numatyta ekskursija į Ladakalnį. Bet gana apie svajones ir pojūčius, dabar apie patį kalną.

Giedrą dieną nuo Ledakalnio matyti net šeši ežerai: Linkmenas, Asėkas, Alksnaitis, Alksnas, Ukojas, Pakasas; Siliniškių kalvagūbrio kuproje pūpsantys Puziniškio, Ginučių, Papiliakalnio pilialniai; Ginučių ažuolyno, Minčios ir Ažvinčių girių žaluma vilnijantys tolai. Ant kalno visada rasi krūsnis didesnių ir mažesnių akmenų, sunestų čia lengvatikių žmonių, siekiant atsipirkti už išvairiausias nuodėmes.

Bet didžiausias ir paslaptinčiausias šio kalno turtas yra ne tie akmenys, nuo jo viršunes atsiveriančios ežerai ar neišmatuojamom savo platybėm akių pakerinčios giros. Dažniausiai guvesnio proto nacionalinio parko svečiui parūpsta šio kalno vardas. Kodėl būtent Ledakalnis? Klausimas įdomus ir tikslingas. Šis vardas būtu savaimė suprantamas, jeigu kalvos šlaite trykštų žiemą ledais virstantis šaltinis ar būtu likę žymiu, liudjančiu senovėje čia pilialnai ar gynybinį įtvirtinimą buvus. Bet kalvos šlaitai nešaltiniuoti, senovėje, atrodo, jų vandeniu niekas žiemą nelaisčia — priešams neijkopiamu stiklo kalnu nevertė. Bent jau prieš kalvos pertvarkymą (1981 metais praplatiama jos apžvalgos alkstelė) jokių šaltinių ar buvusių įtvirtinimų pėdsakų čia nepastebėta.

Vienas iš vietovardžio Ledakalnis kilmės aiškinimas byloja: „Siauriniuose kalvos šlaituose vėliau nūtirsta sniegas, naktinių atšalimų dėka sudarydamas ledo plūtą. Tokioje stačia-šlaitėje kalvoj kaip Ledakalnis tai ypač ryšku ir turėjo būti pastebėta kalvos šlaitus įdirbdavusių žmonių“.

Tačiau šis aiškinimas neįtikinantis, — senovėje visuose kalvos šlaituose tikriausiai dar ošė pušys, nes pradžioje buvo įsisavintinos kitos, žemdirbystei žymiai palankesnės, vietas.

Dr. Eugenija Simkūnaitė, kilusi iš Tauragnų, kar-

tą svečiuodamas nacionalliniame parke, papasakojo, jog vietiniai gyventojai minėdavę šią kalvą buvus Šventinių suėjimų vieta. Ji mano, kad ši kalva seniau Laidokalniu vadinta ir tik vėliau šis vietovardis virtės Ledakalniu.

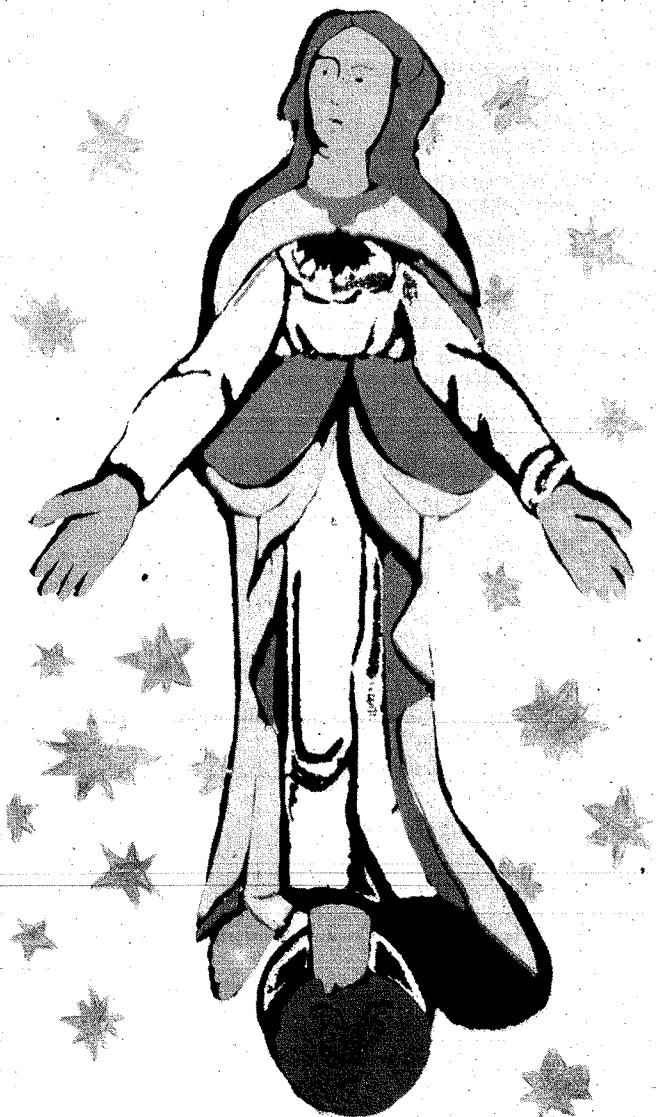
Kaip ten bebūty, tenka sutikti, kad Ledakalnis (Ladas) yra arba senesnio, kitaip skambėjusio vietovardžio kreipinys, arba mums jau nebesuvokiamas jo prasmė. Abu atvejai viškai galimi. Kalbotyrininkai teigia, kad kai kurie Lietuvos vietovardžiai mena net keliolikos tūkstantmečių priešt. t. y., jei mus pasiekė atkartoti daugiau nei penkių šimtų žmonijos kartų.

Straipsnio autorius no „Nuo Ledakalnio“ 1985 m. spalio 25 d.) kad, žinant šio kalno ypatingą poveikį bei buvus jি Šventinių suėjimų vieta, pasakojimus apie čia stiklo kalne gyvenusia neapsakomo grožio karalaite, vietovardis Ledakalnis sietinas su senovėje Lietuvoje per visas svarbiausias Šventes garbintos Didžiosios Lados vardu.

Prof. Pranė Dundulienė apie šią deivę rašo: „Seniausioje kosmogoninėje mitologijoje, greičiausiai velyvojo paleolito laikais, atsirado antigamtiskos pramotės, kuriose senovės žmogus lasmenino pasaulio gyvūnijos ir augmenijos nesibaigiamumą. Tokia antigamtinė pragimdybuvo baltų Didžioji deivė motina Lada. Si deivė artima graikų Ledai, Kreto, Mikėnų — Latai, romėnų — Landonai. Didžiosios deivės gimdytojos Lados ir jos dukters Lelos kultas buvo žinomas ir slavams. Jų kulto arealias labai didelis. Jis prasideda prie Adrijos jūros, tęsiasi iki Kamos ir nuo Balkanų iki Baltijos jūros...

Baltai deivę Lada, atrodo, vadino ne tik Didžiaja Lada (Didži Lada). Motina Lada, Pasaulio Karalienė, bet ir Dievų Motina. Pranė Dundulienė mano, kad K. Tacito (Ia.) veikale „Germania“ minima aicišlių garbinta Dievų Motina, greičiausiai buvo „Visatos pramotė Deivė Lada“.

(Nukelta i 3 ps.)

Palusės Marija.

Aidės Ozarinskienės pieš.

LAGOS KALNAS

(Atkelta iš 2 psl.)

Ezoterinio pobūdžio knygoje „Marijos sodo lapai“ (II dalis) apie Dievą Motiną, kitaip dar vadinaną Pasaulio Motiną, paaškinama: „Zinoma, dabar metas nurodyti, kad Viešpačiams bendroji Motina nėra simbolis, bet Didysis Reiškinių Moteriškojo Prado, kuris yra dvasinė Kristaus ir Budos Motina.

Toji, kuri mokė ir palaimino juos į žygį. Nuo senų laikų Pasaulio Motina siunčia į žygį. Žmonijos istorijoje Jos ranka nutiesia nenutrūkstančią siūlą.

Prie Sinajaus Jos balsas

skambėjo. Buvo priimamas Kali pavidašas, Izidos, Istar pagrindai. Po Atlantidų, kai buvo suduotas smūgis dvasios kultui, Pasaulio Motina pradėjo naują siūlą, kuris suspindės dabar“.

Kai kurie tyrinėtojai (pvz., prof. Marija Gimbutienė) Marijos kulto Lietuvoje gilumą aiškina ir matriarchatinėmis, ypač Didžiosios Lados garbinimo tradicijomis. Kaip ten nebūtų, baltų pasaulėvaldyje Lada vadintos Pasaulio Motinos paveikslas višada buvo itin ryškus. Lada ir Lela dažnai minimos su

Lietuva susijusiuose istoriniuose šaltiniuose. Be Tačito (Ia.), Deive Lada, Dziadi Lado mini J. Dlugošas (XV a.), M. Strijkovskis (XVI a.), Miechovita (XVI a. pr.). Iš pastarojo sužinome, kad dvasininkai uždraudė lietuviams Sekminėse giedoti giesmes, kuriose minima Lada. M. Krameris rašo, kad lietuviai, kuršiai ir latviai garbino Ladą arba Ledą, kurios garbei per Jonines kaiše šaltinius medžių šakomis bei gėlėmis ir rinko gydomąsi žoles. Pasak M. Valančiaus, šventos deivės Lados garbei žemaičiai šventė pirmąjį po Velyku trečiadienį, kai nieko nedirbo, net ir „piršto pirštu nekeitė“. Kad apsaugotų savo Javus nuo perkūnijų ir krušų.

Pasak kitų šaltinių, lietuvių burtininkai ir valdilos savo giesmėse šaukėsi deivę Lados ir Lelos.

Mene Lada paprastai buvo valzdzuojama su iškeltomis į dangų rankomis, lyg prašanti palaimos augančiam ir brēstančiam derliui. Teisus ar ne straipsnio autorius, susiedamas Lada-kalnio vardą su Didžiąja Deive Lada, galėtų tikriausiai atsakyti tik žmonės, sugebantys žvilgterėti į prabėgusių amžių glūdumą. Siuo straipsniu ir nenorėta nieko iškint, jo paskirtis paskatint užlipus ant Ladakalnio susikaupę susimastyti, mintimis patyti Didžiosios Lados garbinimo laikus.

Be šito aš nematau Lietuvos ateities...

Pateikiame nacionalinio parko „Aukštaitija“ direktoriaus pavaduotojo mokslo ir kultūros reikalams Aringo Gorodeckio pokalbio su jžymiu Amerikos lietuvių veikėju, Vidurio vakarų Amerikos regiono federalinės gamtos apsaugos agentūros viršininku Valdu ADAMKUMI kiek sutrumpintą užrašą.

A. G.: — Iš kokių šalių pirmiausia turėtume pasimokyti, kaip tvarkyti Lietuvos nacionalinius parkus?

V. A.: — Aš manau, kad jūs esate toje šalyje, kuri yra toli pažengusi nacionalinių parkų tvarkyme. Tik kai pradėjau galvot apie „Neringos“ nacionalinių parkų, tai šio krašto pavyzdžiai nėra labai geri. „Neringa“ turi skirtingą pobūdį, charakterį, reikšmę Lietuvai. Cia nacionaliniai parkai yra su tam tikru komerciniu atspalviu. Ko „Neringoje“ neturėtų būti, nors, kaip girdėjau, yra tam tikrų užsimojimų. Turizmas „Neringos“ nacionaliniame parke turėtų būti tiek kontroluojamas, kad nepažeistų „Neringos“ labai trapaus charakterio.

A.G.: — Praktiškai tikrai kelial, takai, apžvalgos aikštelės, informacija?

V. A.: — Galbūt ir daugiau reikėtų padaryt, kaiangi su pažiūrėjimu turistų labai daug nepatrauksi. Reikia, kad būtų tam tikras patrauklus aktyvumas, kur žmogu galėtum įtraukti, jam kažka pasiūlyti. Ypatingai žmonėms, kurie atvažiuoja poilsiauti. Salia poilsio tam tikra rekreacija turi būti. Aš manau, kad rekreacija priiminta nacionaliniuose parkuose, bet labai griežtai kontroliuojama.

A. G.: — JAV nacionalinių parkų departamentui priklauso labai įvairūs objektai. Kaip jums atrodo, ar Lietuvoje irgi negaliėtų tokie objektai, kaip Gedimino pilis su Gedimino, Bekešo, Trijų kryžių kal-

nais, Kalnų parku ir Javimo sodu, kaip Trys Kernavės piliakalniai su Pajautos slėniu ir Kernavės miesteliu, kaip Lietuvos liaudies buities muziejus Rumšiškėse su šalia jo esančiu ažuolynu pavirsti nacionaliniai parkais ir priklausyti vienai žinybai?

V. A.: — Aš manau, kad tai nėra vienintelis keliais. Gali ir atskiros žinybos globoti šias teritorijas bei pritaikyti atitinkamai režimą, tinkantį kaip tik tiems atvejams. Gedimino kalno, pavyzdžiui, aplinka yra visiškai skirtinga negu „Aukštaitijos“ ar „Neringos“ nacionalinių parkų, todėl reikia labai skirtingo režimo. Tačiau visumoje aš už tai, kad tai būtų vienoje žinyboje. Manau, kad la-

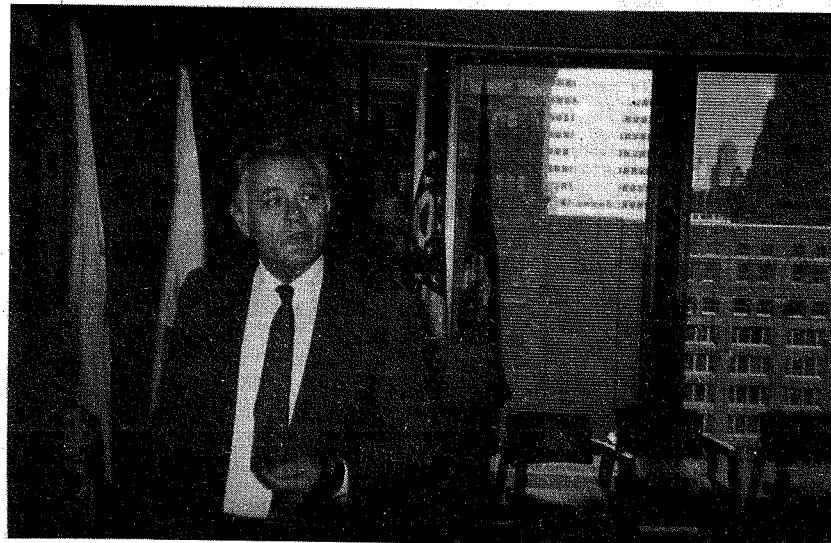
V. Adamkus Gamtos apsaugos departamento būstineje Čikagoje.

bai natūralus ir teisingas to klausimo sprendimas.

A. G.: — Ar teisingai supratau iš jūsų pasisakymų, kad svarbiausia šiuo metu Lietuvos ekologinė problema yra didelis jos vandenų užterštumas?

V. A.: — Aš matau taip. Ir kitos problemas nėra patenkinamos, bet jos nėra tiek kritiškos, kaip Lietuvos vandenų užteršimo problema.

(Nukelta i 4 psl.)

Be šito aš nematau Lietuvos ateities..

(Atkelta iš 3 psl.)

A. G. — Iš kokių šalių, be Svedijos, Lietuva gali tikėtis paramos sprendžiant ekologines problemas?

V. A. — Kaip mes žiūrim į tą paramą? Jei kalbam apie pinigus, tai aš

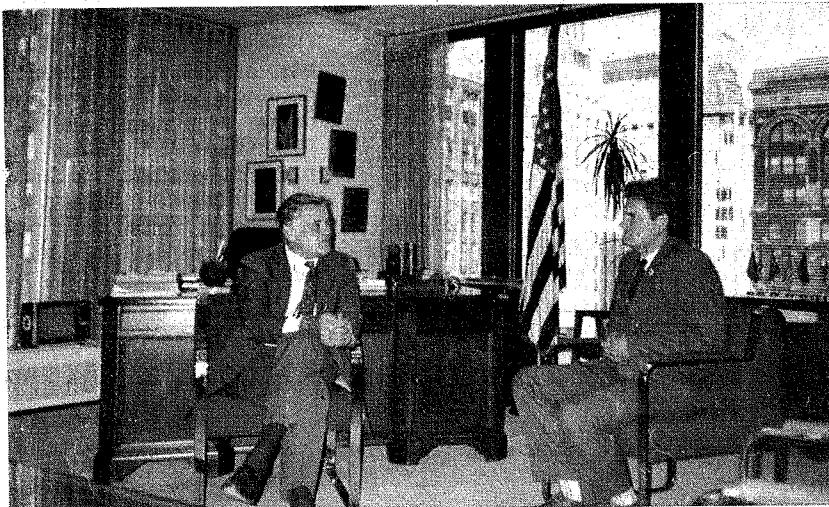
A.G. — Noriu užklaust, kaip ten klojas Lietuvos ir JAV nacionalinių parkų bendradarbiavimo užmezgimo reikalas?

V. A. — Siuo metu kalbėjau su „National conservation foundation“ ir ki-

Paryžiu, bet galvot apie tai reikia. Tačiau reikia ne užmiršti, kad užsienio turistai svečiuose nori rast bent jau ne mažesnį komfortą, nei namuose. Juk jie važiuoja pašet. Tai labai jems svarbu.

amerikiečių īnašą į bendrą JAV kultūrą, bet ir pratesči esamas tradicijas.

Man atrodo, kad nacionaliniai parkai yra labai plačių galimybių erdvė, kuria galima pakreipt normą linkme. Tai priklauso nuo čia dirbančių žmonių sprendimo ir nuostatų.

Pokalbio metu.

abejoju, ar Svedija yra pasiruošusi mums šiuo metu padėti. Paskutiniomis žmoniomis iš Kauno, mes užmokėjom švedams 150 tūkst. dolerių už tai, kad jie pradėtų Kauno valymo įrengimų projektavimo darbus. Aš nelaikau, kad tai yra pagalba. Praktiška, fizinė pagalba. Manau, kad bent jau šiuo metu nė viena Europos šalis neatneš Lietuvai pinigų gamtinės aplinkos tvarkymui. Tokios pagalbos aš nesitikiu. Tačiau galim tikėtis paramos kita forma, būtent: moksliškės, tam tikru specialistų pasikeitimus, atsiuntimus į Lietuvą naminėmis už tai jokių atlyginimo.

Tokia parama galėtų atėti iš Vakarų Europos. Gal net iš tos pačios Svedijos ir kitų artimesnių valstybių, kurių suinteresuotos ir materialiai pajėgos Lietuvai padėti. Lenkijai, sakykim, ateityje turėtų Lietuvai pati padėti, nes ten padėtis visose srityse yra katastrofiška. Techniškos pagalbos srityje viena iš pirmųjų šalių, kurios pasiryžusios pagelbėti, yra JAV. Ir aš pats esu pasiryžęs ta reikalą labai aktyviai stumti.

tom nacionalinėm organizacijom. Pastaroji sutinka atsiūsti į Lietuvą vieną ar du žmones pataikininkaut, sudarant Lietuvos nacionalinių parkų konцепciją. Padėt išvystyt ją ir galbūt aptart kai kuriuos specifinius klausimus su Lietuvos specialistais. Tai galima padaryt ateinantį pavasarį. Lygiai tas pat tiktu ir Lietuvos aplinkosauges įstaigoms. Aš labai akyli sekū spaudą, ginčus, pašiūlymus, kritiką ir visa tai, kas vyksta šiuo metu Lietuvoje, ir, deja, nematau beveik nieko džiugaus ir idealaus.

A. G. — Kaip jūs manote, ar galim mes tikėtis amerikiečių turistų? Kas galėtų Lietuvos patraukti amerikieti?

V. A. — Aš nemanau, kad Lietuva galėtų pasiūlyti ką nors egzotinio, kas patrauktų ne lietuvių kilmės amerikiečius. Tačiau Lietuva yra savotiškas tolimiausias Vakarų kultūros avanpostas Rytų Europoje. Lietuvoje galima parodyti tam tikrą dviejų kultury (Rytų ir Vakarų) persipynimą architektūroje ir kraštovaizdyje. Poilsisi tiktų lietuviškas pajūris ir ezerų kraštas. Sunku, aišku, Vilniui konkuruoti prieš Romą ar

Namie reikia susitvarkyt, apsivalyt, gražiose vietose nutiesti kelius, pastatyti viešbučių. Mano nuomone, didžiausia kliūtis užsienio turizmui Lietuvoje yra 50 metų vykusio chamiško žmonių bendravimo rezultatai. Ne visur, bet aptarnavimo srity yra kažkas balsaus, palyginus su kitu pasauly. Jei tai būtų ne mano žemė ir ne mano žmonės, aš kojos daugiau nelėčiau į Lietuvą po pirmų dvieju atvažiavimų.

A.G. — Reklaminiuose bukletuose mačiau įvairių etnografinių, švenčių ir kitų renginių programas, ar tai daroma tik pasipelnymo vardu? Ar turite Amerikoje tokį pavyzdžių, kad nacionaliniai parkai būtų to krašto kultūros židiniai?

V. A. Tokių pavyzdžių yra „Jellowston“ nacionalinis parkas šalies Vakaruose. Tiktų tokiam apibūdinimui ir nacionalinis parkas San Dakotoje, kuris tikrai puikiai atskleidžia tos Amerikos dalies kultūrines aprašas. Tos žemės ryši su senaisiais jos gyventojais indėnais puikiai parodo nacionalinis parkas Arizoноje. Artimiausias kultūrinė vertybų išlaidymo ir puoselejimo paskirčiai yra Tenesys esantis nacionalinis parkas. Ten bandome ne tik parodyti Pietų

A. G. — Ankstesnį mūsų pokalbių metu užsiminėte, kad po keleto metų galvojat visiškai atsiduot Lietuvos reikalams. Tai tik vienas iš tolimesnio Jūsų gyvenimo variantų ar jau pradedamas įgyvendinti projektas?

V. A. — Aš rimtai svarstu, galbūt atėjo laikas savo tarnybą susaurinti, pradžiai nors keletui metų. Pabandyt padirbėt Lietuvoje stengiantis sudaryt pamatus Lietuvos gamtotvarkai, pasinaudojant savo patirtimi. Ar tai komandruotés būdu atsidurt Lietuvoje, o jei salygos ir aplinkybės leis — ir pastoviai ten ištvirtint. Ta mintis yra labai gyva, labai reali mano gyvenime ir nemanau, kad tai yra neįmanomas dalykas.

A. G. — Gal ką norėtėte dar pasakyti Lietuvos nacionalinių parkų darbuotojams?

V. A. — Parko darbuotojams yra labai konkretus uždavinys. Su meile ir profesiniu įgūdžiu išsaugot tai, kas jau yra vertingiausios saugomose Lietuvos vietose. Bendras linkejimas, be nepriklausomybės įteisinimo, dar kuo greičiau atstatyt mūsų dvasinę pusiausvyrą, paremtą kultūra, etika, pagarba žmogaus žmogui, vėl kuo greičiau išsiųmonint demokratinius principus, sudarančius kultūringos tautos gyvenimo pamatą. Be šito aš nematau Lietuvos ateities...

Saugoti, kad... pražūtų?

B. SABLEVICIUS

Vyresn. mokslinis bendradarbis

Toks klausimas, regis, nelogiškas ir kurioziškas. Tačiau gyvenime visko būna, parodokai gyvuoja šalia mūsų.

Stai Nacionaliniame parke „Aukštaitija“ yra Ažvinčių sengirė, o jos viuryje — Gervėčių raistas. Savo laiku žurnalistas ir gamtininkas L. Grudzinskas plačiai išpopuliарino abu šiuos vardus, ir jie taip plačiai žinomi Lietuvoje. Pasak geologų, Gervėčių raistas — tai neuotakus duburus, todėl unikalus geologinis darinys — ledynmečio epochos reliktas. Aplinkinių kaimų gyventojai atsimena, kad dar prieš 30 metų raiste nebuvo medžių, o tik ištisinė viksvų pieva. Vyrai šienavo pievą, daigius sukamini vandenye. Cia nuo seno gyveno gervės, dėl ko raistas ir vardą tokį gavo. Gervėčiai, apsupti seno gūdaus miško, buvo tinkamas objektas visokių legendų ir nutikimų kūrėjams. Kokie čia žvėrys, kokie paukščiai, gyvatės ir kipšai veisdavosi! Laikas bėgo ir Gervėčiai sulaukė oficialaus dėmesio ir rūpesčio: jie kartu su sengire tapo nacionalinio parko rezervatinė zona. Taigi, nei miško kirsti, nei uogų rinkti, nei vaikščioti negalima. Tačiau pradėjo rodyti tokie reiškiniai, kurie, atrodo, negalėjo vykti: raiste ėmė slūgti vanduo. Išvairių tipų gamtosaugininkai reiškė nuostabą, bet praktiskai niekam nerupėjo. Gervėčių raisto nenormali būklė. Tuometinis kolūkis „Už taiką“ (dabar „Ažvinčių“) išskėse gilius melioracijos griovius, kurie prasidėjo girių ir lauko riboje. Žinoma, miška sausinančiu grioviu poveikio Gervėčiams niekas nenorėjo matyti. Ir nemato ligi šiol, nors grioviai iš Ažvinčių girių traukia vandenį jau daugiau kaip 10 metų. Tiesa, Gervėčiai — aukštapelkė ir todėl vandens lygis Jame svyrusoja priklausomai nuo metų kritulių kiekio. Pvz., 1990 metų vasarą ir kai kuriais metais anksčiau Gervėčiuose būdavo vandens „perteklius“. Kai kurie berželiai ēmė džiuti. Iš kur tie berželiai? Bėda slypi tame, kad ne tik jie, bet ir pušys jau gožia didelę dalį raisto. Nusekus grun-

tiniams vandenims, medžių šaknys gavo salygas kvėpuoti, paspartėjo augimas. Ten, kur prieš 30 metų žvangojo šienapjūtės daigiai, dabar — 27—30 metų pušys.

Botanikos instituto mokslininkai (R. Pakalnis ir kt.) teigia, kad nacionaliniame parke nenuotakūs vandens baseinalai (Jaskučio, Balčio ežerai, Gervėčių raistas) turi 25—27 metų vandens lygio svyramų cikla. Atsitrukus vandeniu, prasidėja „sausasis“ periodas ir galbūt todėl raistas užželia mišku. Per vandens paklimo periodą miškas apsemiamas, medžiai išdžiūna, nunyksta. Tačiau vandeniu atslūgus (neva kaip kad yra dabar), miškas vėl „puola“ į raistą. Tačiau ši teorija, nors paremta ilgametėmis stebėjimais, kelia klausimų. 27 metai yra per trumpas laikas, kad be pėdsako sunykta 30—40 metų amžiaus pušys ir jų vietoje atsirastu viksvų pievą. Be to, per XX amžių Gervėčių raisto niekada nėra paveikę melioracijai įrenginiai. 1975 m. miškotvarka užlikavo 37 ha Gervėčių raista, o 1985 m. — jau tik 23 ha plotą... Per 11 metų raisto plotas sumažėjo 14 ha. Tai bent tempai!

...O pamenu tokį atsitikimą. Atėjės dirbtai į nacionalinį parką, dar nežinojau, kad Parkas sukurtas visai ne tam, jog saugoti „gamtinius kompleksus“, kaičiau gražiai moksliskai buvo suformuluota Parko nuostatos. Pasirėmės savo gamtosauginiu naivumu, anuometiniam Parko kuratoriui Gamtos apsaugos komitete dr. K. Balevičiui pasiūliau idėją iškirsti dar mažus, bet grėsmingai augančius, medelius raiste. Kuratorius buvo priblokštėtas mano nemokškumo: juk rezervatinėje zonoje negalima kirsti net pavienio medlio. Didelis rūpestis buvo „išsprėstas“ per pušę minutės, ir tiek.

Tada išviko dvi klaidos: Kraštovaldžio apsaugos skyriaus viršininkas nesugebėjo numatyti Gervėčių ateities, o jaunesnysis mokslinis bendradarbis, dar visai nesusitupėjęs, nesugebėjo apginti savo nuogastavimą. Nuojauta dikta: raiste medelius pašalinti reikia. Pušelės at-

žalų neduoda, vadinas, netatžels. Berželiai auga lėčiau, juos lengviau kontroliuoti. Nukirstus medelius palikti supūdant — t. y. grąžinti miškui. Praėjo 10 metų. Esu prie senosios nuomonės. Gervėčių raisto mes jau nebeturim. Pasiliuko jo liekanos. Buve pušelės patapo pušimis. Tankus miškas išgarina labai daug vandens, raistas senka, o po medžių paunksme išnyksta pirmkyštė žolinė augalija, prasidėda antrinis Jos etapas: sausi kiminų kupsčiai, gaillai, bruknės, bet visa tai retai augalijos danga, nes palei žemę jau maža šviesos, daug metų besitesiantis vandens nuosmukis žudo ezerelius, ypač du mažesnius. 39 ir 40 kvartaluose. Jų viduryje plūduriuoja stori mésingi lūgninė šakniastiebiai, o gylis vargu ar didesnis kaip 2 metrai. Kaip ezereliui atrodys dar po 10 metų, — nejaku ir pagalvoti.

Ar tikrai pušelių kirtimas Gervėčiuose yra tabu? Jei žiūrėti užsimerkus — taip. Jei mastyti blaiviai — kirsti reikia. Netgi ir dabartiniu metu, Rezervatinė zona — tai ne valstybinis rezervatas, o vieta, kur ri palikta tam, kad, būdamai kažkuo vertinga, būtų išsaugota kuo mažiausiai pakitusi. Per vieną žmoną gabenimo trukmę vargu ar į Gervėčius sugrąžinti šienaujamas plevas. Tačiau ką gali žinoti? Būtina iškirsti raiste suželusį mišką kaip svetimkūnį. Jis čia iškilo ne todėl, kad tokia natūrali gamtos sukcesija, o todėl, kad netlesigiai išsišoko žmogus ir jo darbu įtakoje prasidėjo lėti, bet nepermaldaujami raisto biocenozės žuvimo procesai. Pamastykime, — kas neleidžia blaiviai galva atsigrežti į Gervėčių raisto būklės problemą? Gal:

1) išišaknijęs aklas instrukcijų vykdymas;

2) nenoras parodyti rea-

listinį požiūrių apsaugos vardin;

3) nenoras atlitti „ne-reikalingus“ ir neapmokamus darbus;

4) neperžengiamas psichologinis barjeras „dirbu ne sau“;

5) reikiama išsimokslinimo stoka, o gal...

6) biurokratiniai įpročiai?

Iškirtus pušis-pušeles ir berželius, žolinė augalija gautų pirmkyštį apšvetimą, todėl išnyktų tie augalai, kurių čia anksčiau nebuvvo. Labai stipriali susottu vandens garinimas per lapus. Lėtai, bet raisto ekologinė sistema vėl išgautų natūralią lygsvaram. Gervėčiai būtų grąžinti ne tik sengirei, bet ir pačiam nacionaliniam parkui. Jei raistas vertinges geologiniu požiūriu, tai jis — ne vien nacionalinio parko vertybė. Beje, abejingai žiūrėdami į raisto nykimą, mes nieko nedarome išgelbėti čia bent 10 retųjų rūšių augalams. Juk tai nacionalinio parko pareiga.

O ar žinote mūsų kaimyno — Kretnono ežero Didžiosios salos ornitoliginiu draustiniu — likimą? Stai jis: apie 1962 m. Universiteto mokslininkai čia surado perinčius labai retų rūšių paukščius. Isteigė draustinį, uždraudė ganyti avis. Praėjo tik 25 metai ir draustinio praktiskai nėliko. Avys nenuédė išdygusių krūmelių, beržukų, jie tapo medžiai. Užgožė salą jie ir didžiulės, dylymetrinės ožkarozės, dligėlės ir vingiorykštės. Nebéra tilvikų, ančių. Vien „baltosios varnos“ — kirai — krauna tukstantinius lizdus. Nei chemikalais purkštai, nei salos dirvožemii ezeran nustumti... Draustinio nebéra todėl, kad saugotas, negalvorient į priekį.

Šitokio likimo jau beveik sulaukė Gervėčių raistas. Ne raistas, o tik raistelis, nuolat drenuojamas melioracinių griovių. Laikas sustabdyti vandens nutekėjimą. Kas man pritaras? Kas galvoja kitaip?

TARĘSI ARCHITEKTAI IR ETNOGRAFAI

Kovo 5-tają Miškų ūkio ministerijoje išvoko nacionalinių parkų architektų ir etnografų seminaras — pasitarimas tema „Mažųjų miško kaimų, valakinų kaimų ir naujuojų gyvenviečių vlečiai ir vystymas NP-ų kraštovaldyje“, be minėtų NP-ų ir MUM NP-ų skyriaus darbuotojų, pasitarime

dalyvavo Aplinkos apsaugos departamento darbuotojai: A. Mituzas ir G. Bakšytė, Valstybinio projektavimo ir technologijos konstravimo biuro darbuotojai: Kaikarienė, Vaitkus, Jurgilas, Kolūkijos statybos projektavimo instituto darbuotojas S. Laužadis.

Žalčio gyvenimas

Bronius SABLEVIČIUS

Vyresn. mokslinis bendradarbis

Geltonskruostis žaltys — tai ne marguočė gyvatė. Tačiau mūsų tautiečiams užtenka prototipas jo nekeisti, mat, dėl panašumo į gyvatę. (Beje, o gyvatę — už ką?). Tuo tarpu žaltys yra beginklis padarėlis. Sugautas į rankas,

Geltonskruostis žaltys — NATRIX NATRIX.
Nuotrauka Rimo LELECKO

jis gali iškasti nebent savo smulkiais dantukais. Laimėjant, pavojaus akimirką jis išskiria gan netikusio kvapo skysčių ir todėl gali pasprukti. Tačiau reikia žinoti, kad namuose auginamas arba globojamas žaltys tampa jaukiu naminiu gyvuliu, lyg katinu, nebajančiu žmonių, ir, aišku, be jokių blogų kvapų.

Liepos mėnesį žalčiai deda kiaušinius. Jei patelė subrendusi (senai), jų gali būti iki 35 krūvelėse. Jei patelė jauna, kiaušinių bus mažiau. Kiaušiniai apvalaini, be kieto lukšto, aptraukti elastinga balta plėve ir dedami į drėgnas samanas, pernykščius lapus ar žolę, durpes, šieną, o tvartuose — į mėšlą. Cia šilta nuo saulės spin-duliu arba nuo natūralaus puvimo. Apie 60 dienų šiluma „peri“ kiaušinius 11–13 cm ilgio žalčiukai ritasi iš kiaušinių ir tuoj pat pradeda savistovų gyvenimą. Iki rudens spėja sustiprėti, o po to visi žalčiai lenda į žiemojimo vietas žemėje, kelmuose, į tvartus ir kluonus. Balandyje, pakaitinus saulei, renkasi į bendras tuoktuves, kur patelės apvaisinamos.

Kartais ramus ežero ar kūdros vandens paviršius be garso suraibuliuoja lėtomis bangelėmis: žaltys plaukia. Jo kūnas gracingai vingiuoja, o galva iškelta virš vandens. Svyti dvi didelės geltonos dėmės galvos šonuose. (Tokio požymio neturi gyvatės). Gal žalčiui reikia perplaukti visą ežerą? Tai jam nesunku. Puikiai nardo, ilgai išbūna po vandeniu. O gal žaltys čia medžioja? Gaudo jis varles, vabzdžius, sliekus, peles ir kt. Varles moka „užhipnotizuoti“: auka tarytum sustingsta, negalėdama pajudėti, arba ji šokuoja, bėga, bet vis virsdama, kol pakliūna persekiotojui. Žaltys neturi nuodū nei graužiamų dantų, todėl grobi praryja nenužudęs, gyvą. Prarijęs didelę varlę, gali nesimaitinti keletą savaičių.

Tokia trumpa žalčio gyvenimo istorija. Nacionaliniame parke — tai retas gyvūnas. Pietinėje teritorijos dalyje gyvena trobesiuose, vaikšto po kiemus ir daržus. Gaidžiai nebijo, šunys išpratę. Tarp žmonių ir žalčių vyrauja abipusis supratimas. Kitaip jų ten neliktu.

...Kai pamatau paežerėje žaltį, suprantu, kad dar ne visą gamtą užkariavome. Juk marguočės gyvates beveik išnaikinome. Pažvelkime į nuotrauką: tai mielas, simpatiško snukučio gyvūnėlis. Fotografo jis išsigando, susiraite į kamuolėlį ir štai jis žiūri savo, regis protingomis akimis. Žalčio akys! Jos juodos ir apskritos, lyg žmogaus. Visiems, kurie bjaurisi žalčiais, siūlau pažvelgti į akis: tai malšina norą žudyti.

Skiedru (skiedų) ir gontų stogai

Ūkininkui

Skiedras paprastai pjauja apie 60 cm ilgumo, 6 mm storumo ir 8–15 cm pločio. Skiedras gaminiai rankomis arba mašinomis.

Stogas dengiamas 3–4 skiedų sluoksniais. Iš vieno kubinio metro medienos padaroma apie 7000–8000 skiedru. Kad apdengus vieną kvadratinį metrą (1m^2) stogo 3 sluoksniai, reikia 110 vnt skiedru, o 4-iais sluoksniais — 145 vnt. Gontinių vinių pirmu atveju reikia 0,105 kg, o antru — 0,140 kg (1-am

m^2). Pats stogo dengimas nėra labai sudėtingas, todėl apie tai nerašome. Gerai padirbtas skiedru (skiedų) stogas laiko apie 15 metų. Ilgaamžiškumui didinti reikia stogą impregnuoti, t. y. apsaugoti nuo drėgmės. Geriausiai yra jį dažyti vienu — dviejų sluoksniais PINOTEX dažu, kurie yra specialūs išorės medienos impregnavimui — dažymui. Tam tinkta ir alyva, kuria galima ištepti stogą.

Gontus daro iš pušinių, epušinių 60 cm ilgumo rastgaliu. Jie pjaujamai lentpjūvėse mašinomis. Jie esti 60 centimetru il-

gumo, 12–15 cm platumo ir viename gale 4 mm, kitame 12 mm storumo. Gontai dengiant stogą, jų klotama 2–3 sluoksniai. 1m^2 dengiant stogą dviejų sluoksniais, eina 36 vnt, o trimis sluoksniais — 56 vnt. Gontinių vinių pirmu atveju reikia 0,145 kg, o antru — 0,22 kg. Klotami stogą 2-iem gontų eilėmis, vieną nuo antros lotos (grebesto) kala kas pusę gonto ilgumo, o klotami trimis eilėmis — kas 1/3 gonto.

Skiedru ir gontų stogai pavojingi gaisro atžvilgiu,

tačiau PINOTEX dažai yra nedegūs ir jie tokį pavojų gerokai sumažina. Mūsų nacionaliniame parke esančios pastatai itin reiklūs estetinei išvaizdai, o paminkliniuose — kaimuoje kitokios stogo dangos (be šiaudų ir nendrių) ir neleidžiamos. Todėl prašome naudotis mūsų patarimais. Apie šiaudų ir nendrių dangą rašysime kituose leidiniuose.

Mūsų nacionaliniame parke jau pradėtas skiedru pjojimas, kuris turėtų patenkinti vietinius poreikius.

Parengė Nacionalinio parko „Aukštaitija“ architektas pagal inž. K. Reisono „Zemės ūkio statyba“.

Apie vietas „šventas“

Tarptautiname susitikime „Ekobioen—90“ įtikinamai ir įdomiai žmonės skaitė pranešimus apie tai, kas seniau buvo vadinta virgulininkyste. Dabar ši veiklos sritis gavo oficialų pripažinimą ir ēmė vadintis biolokacija (biolaukų mokslu), o darbo knygelėse tų, kas profesionaliai

— Valerijau Nikolajeviū, — prašom porą žodžių apie virgulininkystės mokslo istoriją.

— Pati pirmoji iš mums žinomų užuominų apie biolaukų moksą — tai freskos, rastos Namibijoje. Žmonės jau tada bandė panaudoti nepaprastą žmogaus organizmo galimybę gaudyti iš Žemės gelmių energetines sroves.

Anksčiau, kada nebuvo kitų metodų vandeniu ir naudingoms iškasenoms atrasti, virgulininkystė buvo, matyt, vienintelis žvalgybos būdas. Todėl žilvičio šakelė buvo kai kurių miestų herbuse, jos garbei buvo statomi paminklai, o poetai apie ją užsimindavo savo kūriniuose. Tiesa, cerkvė nepripažino virgulininkystės mokslo ir persekioko tuos, kas juo užsimindėjo, kaip ir burtininkus.

Mūsų amžiuje kilo per didelis susidomėjimas naujomis technologijomis ir daugeliui ēmė atrodyti, kad nauji metodai daro virgulininkystė nereikalinga. Cia, konferencijoje, aš kalbėjausi su olandų specialistu, kuris pasakė, kad ir dabar Vakaruose tiek stiprus tikėjimas į naujas metodus, kad žmogaus galimių išsvystymui biolaukų srityje dėmesio beveik neširkiamas.

Ir vis dėlto šis metodas sugebėjo išlikti, kaip metodas žilvičio šakele rasti vietas šuliniams. Sakykime, daugelyje Lietuvos kaimų gyvena žmonės, kurių moka naudotis šiuo metodu.

— Negi kiekvienas gali būti virgulininku, ar tai duota „nuo Dievo?“

— Iši klausimą galima atsakyti taip: biolauko supratimą galima palyginti su smuikavimu. Truputį galima išmokyti visus norinčius, bet visų norinčių negalima padaryti aukščiausios klasės smuikininkais. Su gabumais biolauku moksle — taip pat. Norint pa siekti aukštą meistriškumą, reikalinga Dievo dovana.

Pats remelio sukimas — tai motorinė operatoriaus reakcija į tai, iš ką jis nusitekės esamu momentu. Remelį suka žmogus, bet tai vyksta nevalingai, su pagalba bioenergetiniu veiksniu, kurie pakol kas

ir „pražūtingas“

juo užsiima, atsirado užrašas „biolaukų inžinierius“. Su biolaukų tarregioninės asociacijos prezidentu V. N. SACEVANOVU kalba žurnalo „Energija“ specialus korespondentas V. Larinas.

blogai dar ištyrinėti. Iš galvos smegenų eina signalas, o remelis tarnauja tik indikatoriumi, atspindinčiu šią reakciją.

— O kaip Jūs pajutote savo sugebėjimus šioje srityje?

— Kada 1968 metais vyko pirmasis seminaras apie biolaukus, tai išaiškėjo, kad žmonių, mokinčių ką nors daryti šioje srityje, labai mažai. Visi mes mokėmės tik pagal intuiciją ir seną literatūrą.

Iš pradžiai aš gana nepasitikėdamas žiūrėjau į virgulininkystę, tačiau po pirmųjų bandymų tai praejo. Tuo metu aš mokiausi universitete, geologijos fakultete ir iškart praktiškai galėjau panaudoti gautus išgūdžius. Tiesa, pirmus trejus metus efektas buvo gana silpnas ir abejonės išskliaudė ne iš karto.

Ir staiga, viename naudingu iškasenu telkinyje, reikalai pajudėjo. Kažkaip iš karto pavyko surasti aiškią anomaliją ir toliau viskas tapo labai įtikinama. Taį sezoną mes pabandėme biolaukų metodą skirtinguose telkiniuose ir rezultatai visur buvo geri.

— Ar profesionaluma Jūs suprantate kaip išvystyta jautrumą?

— Taip, viskas prikluso nuo to, kokias užduotis gali spręsti operatorius. Užteko man suprasti efekta, pajauti remelio sukimą, ir vandens paeškos tapo nesunkiu darbu. O štai perėjimas prie sudėtingesnių objektų pasirodė daug sunkesnis darbas. Dabar operatorius gali nevalkščioti pėčias, o naudotis automobiliu arba net lektuvu — efektas vis tiek pasireikš.

Aš nuėjau nelengvą kelią. Tam, kas ateina dabar, lengviau — mūsų ištobulintos metodikos, pagal kurią galima greitai išsavinti pagrindinius išgūdžius. Žinomas optimalios remelio rūšys, sunderinti rezultatų apdorojimo sistemą ir t.t. Ir svarbiausia — dabar yra įsitikinimas, kad tai ne kokia nors velniava. O tada reikėjo išpradžiu sau įrodinti, kad mes nekrentam į saviapgaukę, o visa tai iš tikrujų.

Tiesa, toje mūsų situaciijoje buvo ir didelis pliusas

dymų keliu. Reikėjo rasti vietą ant kūno, kur jautrumas rezonatoriui būtu maksimalus. Ko tik mes nedarėme! Ir štai išaiškėjo, kad optimaliausia vieta — ant riešo. Tarp kitko, aš nenešioju laikrodžio — jis man trukdo.

— Kokius rezultatus duoda Jūsų paeškos?

— Kartelijoje mes ieškojome vietų vandens gręžiniams. Iš 25 mūsų nurodytų vietų, 24-iose buvo rasta reikalingas kiekis vandens. Su mūsų pagalba sėkminges surasti naftos telkiniai Narjan-Mare. Rastos pramoninio žeručio atsargos, aptiktos deimantų telkiniai. Šioje srityje mūsų veikla oficialiai pripažinta ir pradedama išsavinti. Mes jau nepriimame kai kurių užsakymų — trūksta operatorių.

— Dabar pradeda kalbetti apie geopatogenines zonas Zemės paviršiuje. Kol kas apie tai mažai žinoma, bet, atrodo, kad tokios vietas buvo žinomas seniai ir mūsų protėviai vadino jas pražūtingomis vietomis, atnėšančiomis žmogui nelaimes ir ligas. Buvo ir kitos — „šventos“ vietas. Teko girdėti, kad šios zonas gali būti aptiktos biolaukų metodais. Kaip tai paaiškinti?

— Buvo pastebėta, kad Zemės paviršiuje yra vietų, neigiamai veikiančių žmones ir gyvulius. Sakysim, kažkur tai pastatyta karvidė ir visos karvės stabiliai serga mastitu. Mes nustatėme, kad 80% atvejų, tai rezultatas to, kad karvidės pasirodo buvo ant geopatogeninės vietas.

Geopatogeninės zonas gamtoje nekelia abejonių. Bet jų atsiradimą įvairūs ieškotojai traktuoją įvairiai. Jų kilmę aiškina tuo, kad tose vietose yra požeminiai vandens rezervuarai, kosmoso ir saulės spinduliuojamas, Zemės plutos sauvės ir t.t.

Mes žinome, kad Zemės pluta gana judri. Tai pasireiška vulkanų išsiveržimais. Apart tokijų regimų aktyvumo pasireiškimui. Zemė dar išleidžia energetines sroves. Jeigu žmogus patenka į tokius rajonus, tai jo pastovus energetinis balansas pažeidžiamas ir organizmu tenka panaudoti daug jėgų, kad atstatyti. (Nukelta į 8 psl.)

Apie vietas „šventas“ ir „prazūtingas“

(Atkelta iš 7 psl.)
tu pusiausvyrą. O jeigu žmogus jau serga, tai jam trūksta jėgų, liga stiprėja ir galima... mirtis. Taip aš įsivaizduju šį proceso.

— Tokiu būdu kalbame apie anomalias vietoves. Kuo galima paaiškinti, kad jos gali veikti žmogų nei-

giamai ir teigiamai?
— Kol kas nebuvo skaičiuojamas neigiamų ir teigiamų geopatogeninių vietovių santykis, bet apytikrial galima pasakyti, kad 99 atvejuose iš 100 šios zonas veikia žmogų nei-

giamai. Aš specialiai atlikau tyrinėjimus ir nustāčiau, kad teigiamos geopatogeninės zonas sutinkamos labai retai. Paaiškinti tai galima tuo, kad žemės plutos spinduliaivimas tokiose zonose darosi labai platus įvairiuosse bangų diapazonuose. Iš visų galimų bangų tik viena gali sutapti ir rezonuoti su žmogaus biolauku, teigiamai ji veikda-

ma. Bet kokia kita veiks-

— Galbūt jūs turite

mūsų šalies geopatogeninių vietovių žemėlapius? Juk tai labai padėtų žmonėms!

— Dabar mes užbaigiamo pirmą didelį darbą, išaiškinant geopatogenines zonas Leningrade. Atrasti keli stambūs „geopatogenai“. Dalis iš ju gerai „pri-

sirišę“ prie Nevos seno-

sios vagos, kuri ankstai

tekėjo visai kitur.

Dar senovėje buvo aišku, kad labai vandeningose vietose, ten, kur pastebimos „vandeninės gyslos“, atrandomos stiprios anomalijos. Tokiose vietose žmonės stengdavosi neapsigyventi. Vyko savo išskirtinė atranka — jeigu kaimė sirgdavo gyvuliams, buvo blogi derliai, anksti mirdavo žmonės, tai gyventojai palaipsniui apsigyvendavo kitose vietose ir kaimas merdėdavo. O kaimyniniai kaimai, atvirksčiai,

Dabar, projektuodami namus, niekas apie tai negalvoja — žmonės laimingi gavę bet kokį butą.

— O čia, viešbučių kom-

plekso rajone, esančiame Dagomysė, jūs nebandėt tyrimet?

— Norint atlikti panašius tyrinėjimus, reikia kelių dienų. Paprastai dirba du operatoriai, kad būtų galima patikrinti sutapimus ir patikslinti skirtumus. Jeigu abu randa zoną, tai pas mus jokių abejonių — zona atrasta. Bet būna, kad tenka keletą kartų pertikrinti rezultatus, kad išvengtume klaidos. Visa tai reikalauja laiko.

— O Leningrade, kokioje vietoje Jūs gyvenate geopatogeniškumo atžvilgiu?

— Neutralioje. Bet tai ir gerai, nes Leningrade aš išvis nežinau teigiamų geopatogeninių zonų. Tiesa, įdomi detalė: statant mūsų miestą, gana savotiškal ieškodavo geros gyvenamosios vietas. Gatvėje pakabindavo gabalus žalios mėsos ir toje vietoje, kur mėsa ilgiausiai negesdavo, stengdavosi statyti namą. Peterburge labiausiai tinkamiausia vieta buvo laikoma taip vadinamas „smėlių“ rajonas.

— Su blogomis vietomis mes lyg ir išsiaiškinome, — jū reikia vengti. O kai galima pasakyti apie teigiamas zonas?

— O, tai labai svarbus klausimas. Žmonės visada ieško stebuklų ir juos patenkina viskas — šiandie-

ninis išsigelbėjimas Kašpirovskio pavidale, o rytoj — „šventose“ vietose. Man tiesiog baisu aplė tai kalbėti. Jeigu tenai nukeliaus minios, trokštančios stebuklio, tai žmonėms naudos nebus, o šios unikalios vietas gali būti sunaikintos.

— Aš jus suprantu. Dar daug kalba apie ekologiją bendrai, apie kultūros ekologiją, apie siejos ekologiją ir t. t. Ateityje bus galima pakalbėti apie „šventų“ vietu ekologiją. Bet ką nors juk galima apie jas pasakyti?

— Su tokiomis teigiamomis vietomis surasti atsiradimai jose ižymiu žmonių. Tokias vietas labai dažnai rinkdavosi žmonės, ieškantys vienatvės. Jie gyveno ten ne vienerius metus ir staiga pasaulyis išvysdavo tikrai ižymius žmones. Bet jei eiti tenai porai valandų, tai nieko nepajusi.

Man pavyzdžiu yra Valaamo vienuolyne vienuolis Damaskinas. Gimės Tverės gubernijoje, jis buvo paskutinis berniukas dideleje valstietiškoje šeimoje. 22 metų amžiaus patekęs į Valaamo salą Lados ežere, Damaskinas iki 30 metų buvo klausytos išvysdavo „juoda“ darbą, nes buvo neraštingas. Pasukui jis tapo atsiskyrėliu, pastatė namus ir gyveno ten septynerius metus. Praėjus tam laikui, pasaulyi jis pasirodė kaip ižymus žmogus. Tapęs ižymia figūra, jis greitai pakilo į vienuolyno vyresniojo.

Visi tie stebuklingi daiktai, kuriuos mes iki šio laiko galime matyti Valaame, sukurti Damaskino.

— Jei ta zona duoda tokius stebuklingus šuolius į žmogaus galimybų išvystymą, tai kodėl mes iki šiol nepanaudojame šią viltį? O jeigu jū ne taip daug, tai kodėl tu viltį neatkuriame?

— Teisingai, tokiu zonu rasta labai mažai. Aš manau, kad šias vietas reikia išrašyti į Raudonąją knygą. Be to, iki tam tikro efekto pasiekimo, tose vietose reikia gyventi metais, o jei norima išvystyti dvasines galimybes, būtina gyventi kaip atsiskyrėliu. Modeliavimu būtų gerai užsimtīti, bet iš pradžių reikia augiau sužintoti apie žmogaus energetiką, o kol kas ji yra neištyrinėta. Pažink save ir tu pažinsi pasauly. Reikia laiką ne prasti, bet veikti.

PASTARUOJU metu labai populiariai pasaulyje knyga yra „Šimtmečiai“, parašyta XVI šimtmečio prancūzų astrologo Nostradamo. Prancūzijoje nesenai buvo išleistas milijoninis šios knygos tiražas. Kas gatas žmogus, kuris parašė tą populiarią knygą ir apie ką rašoma toje knygoje?

Mišelis de Notrdamas, labiau žinomas kaip Nostradamas, gimė 14 gruodžio 1503 m. Sen-Pemi Provance. Vėliau daktaraudamas gyveno Solono mieste. Iš šio miesto tik kartą buvo išvykęs į Lioną, kur kovojo su maro epidemija, daugiausia higienos priemonėmis. Sékminga kova su maru padidino ir taip nemenkėjo šlovę. Ir štai gyvenant Solono mieste jam apsireiškė ateities vizija, paskatinusi jį visą laiką, laisvesni nuo gydymo, pašventi „Šimtmečių“ — pranašišką poemą — kūrimui. Jis savo kūriniu „Šimtmečiai“ tarsi duoda atsakymą į amžiną klausimą: kas su mumis bus toliau? Bet atsakymo į šį klausimą žmonės ieškojo ne viena amžių keteriliuose-katrenuose „Šimtmečiai“. Nostradamo pranašystės apima žmonių istorijos periodą nuo 1555 iki 3797 metų. Pirmą kartą septynis „Šimtmečius“ Nostradamui pavyko atspausdinti 1557 metais Lione, 1568 m. jau prabėgus dvejims metams po autoriaus mirties, buvo išspausdinti 8-tas ir 10-tas „Šimtmečiai“ ir jo laiškas — savo kūrinių pašventimas Henrikui II. Siame laiške (jau prozos forma) surašyti pranašystės apie įvykius pasaulio pabaigoje. Savo stiliumi jos primeina Jėzaus Kristaus Apreiškimą apaštalu Jonui (Apokalipse).

Paskutinių metų vis dažniau tenka pripažinti, kad toli gražu ne viskas gyvenime paaiškinama iš materialinės pasaulėžiuros pusės. Prie tokų nepaaiškinamų reišinių galima priskirti ir Nostradamo pranašystes. Nostradamas tvirtino, kad techninis progresas gali tik padidinti įvairias nelaimes ir nusikaltimus.

Nostradamo katrenai — rebusai, esmė kurių darosi suprantama tik tada, kai pranašaujami įvykių tam- pa istorijos palikimu. Argi galėjo prancūzai, skalčiusieji „Šimtmečius“ iki 1789 metų, nuspėti, kad katrenuose kalbama apie Bonapartą:

Gims netoli Italijos imperatorius, tas, kuris brangiai atsiels imperijai, kalbés, kad jí supantiems žmonėms labiau panašus į mésininką, nei kunigaikštį.

Belieka su nuostaba pripažinti, kad Nostradamas išpranašavo ne tik mūsų amžiaus technikos pasiekimus — povandeninius laivus, lėktuvus, vandenilinę bombą, bet ir rusų revoliuciją, ir atsradimą pasaulinėje politinėje arenaje tokų figūrų, kaip Leninas, de Golis, Franko, Hitleris, Musolinis, Stalinas.

Man baisus nežinomas trečias valdytojas paslaptinos, barbariškos, sniego salies.

Jo pasekėjai, jo paties užmušti.
Ir senatvę jo tiktai pragaras
apsaugos.

Sutapimas — pasakys skeptikai. Tokio tipo sutapimų „Šimtmečiuose“ labai daug.

Tikėjimu į tiesos pergalę pilnos paskutinės „Šimtmečių“ eilutės:
Aš žinau, kad ateis Išgelbėtojas.
Néra jégos, galinčios nugalėti meilę.
Tad žodži žuvusių pranašų gerbkit,
kad išsiveržtų saulė iš senų karstų.

Nostradamo pranašystės

Daug tyrinėtojų bandė suprasti ir aiškinti Nostradamo pranašystes. Jums pateikiame SSSR MA Gamtinės žinių ir technikos instituto darbuotojo I. V. Lupandino, tyrinėjančio Nostradamo pranašystes, bandymą išsifruoti šias pranašystes.

1. Rytai nukryžiuoti VIII amžiuje.

2. Tartaria: Hiperborėjos šiaurė valdys žmogus, kuris skatinas meną, darbą ir užsiėmimą karais (Rusija, Petras I).

3. Būsimasis despotizmas pavers respubliką „blogiau už karūnā“, prie karūnuotų karalių gyvenimas pasirodys geresnis nei prie nekarūnuotų despotų.

4. Netoli Austrijos gims liūlūs kariautojas. Daug liaudies suguls ant jo žvérinio kūno, melsis amžiaus. Gauja alkanų vilkų bus išleista iš narvų. Vokietijos vaikai nežinos valkytės. (Apie Hitlerį).

5. Ispanijoje bus piktas vėjas Franko.

6. 1981 m. pasirodys septynių ligos, lygioms septynioms Viešpaties užsirūstimo taurėms. Jos nuneš 1/3 žmonijos.

7. Sfinkso pavidaļą atras Raudonoje planete. Tai didelės nelaimės tautomis žada. Po 13 metų atskries kometa ir penkios naujos nelaimės pasiglemiš žmones. (1973 m. JAV žvaigždėlaivis „Vikingas“ perdavė sfinkso Marse nuotraukas, 1986 m. pro Žemę praskriejo Galilejo kometa).

8. 1985 m. ateis baltas drakonas, kuris uždarys vartus visam pasauliui. Trečdalies žmonijos bus prarytą šio drakono.

9. Angelai — žiniančiai nusileis ant debesų. Kai kuriuos žmones jie nuneš nežinia kur. (NSO pastrodymai ir neišaiškinami žmonių dingimai).

10. 1986 m. daugelis lauks angelų pasirodymo iš dangaus, bet ateis ne angelai, o „juodi debesys“.

11. Pasirodys keistū trikampių —

pasiuntiniai iš žvaigždžių. Angelai kamuoliuose, debesėse, kai dvi saulės ir du mėnuliai pasiodys žemėje.

12. 1990—1991 m. bus nukirstos dvi galvos dviejose okeano pusėse, dviejose valstybėse.

13. 1990 m. bus uždengti juoda mantija, jie baisūs, nes nesugaminami. Jų voriškos letenos ištėstos prie visų pasaulio reiškinų. Kapna, Tetta, Liamba valdo valstybes.

14. Paminklą man pastatys dėkingieji hiperborėjai.

15. 1993 m. dvi „juodos valstybės“ tarsis tarpusavyje, trečioji šalis — šiaurės šalis taps jų vadove. Si tvirta sąjunga bus sudaryta tuo metu, kai visi lauks išgelbėtojo iš Rytų atėjimo. Trečioje šalyje gyvena daug baltųjų.

16. 1994 m. per Lenkiją praus „didelę vėtrą“, kuri sunaikins miškus ir vandens telkinius.

17. 1995 m. Daug kariuomenės „skérių“ veidais. Gyvatė, ryjanti savo uodegą. (Apokalipsinė pranašystė apie skérius siejama su Kiniu).

18. XX a. pabaigoje nuo potvynio nukentės Anglijos šiaurė ir Škotija.

19. XXI a. pradžioje iš Žemės augs baisūs „dantys“, galintys aplinkui viską naikinti.

20. Žmonės pabuvos Marse ir Merkuriuje.

21. Bus magijos išsvystymas, bažnyčios sugriovimas, šetonas bus šventykloje. 1996 m. įvyks pergalės šetono žengimas per visus miestus ir šalis.

22. 1996 m. pabus ugnikalnai, 19 angų, katilai kursto pats velnias. Žmonės, békite iš mišku ir kalnu! 1996 m. — septyni dideli miestai bus nušluoti į jūrą. Jūra knibždės lavonais.

23. 1999 m. Saturnas panašus į kalnus, kur amžina tyla ir todėl jie užkloti sniegynais. Bet niekingieji žmonės jų tylą sutrikdys ir 21 kalnas pabus.

24. XX a. pabaigoje vyks baisūs žemės drebejimai. Pats balsiausias iš jų bus 1999 m., kai virš Paryžiaus planetos suglaus savo kryžių. Tai atneš balsias nelaimes Vakarų Europai, kuri gali būti nušluota jūros arba sunalkinta.

25. Pradedant XXI amžiumi, vyks valstybių jungimasis į vieną.

26. Pradedant XXI amžiumi, 2003—2007 m. ateis geri laikai. Žmonės, išlikę iki to laiko, gyvens idomų laikotarpi. Pasaulis pasidalins į dvi dalis: „Šiaurė“ ir „Pietus“ I „Pietus“ išeis žmonės išsigimelėliai, nepanorė susitarkyti su esamais įstatymais.

27. XXI a. atsiras „čigonika“ valstybė.

28. Hiperborėjos atgimimas XX—XXI a.

Tėsinys kitame „Ladakalnyje“

Algim KULYS

Minčios apylinkių medicina

Tai lyg atskira liaudies kultūros šaka. Savo surinkta medžiagą nuolat papildau.

Minčios apylinkėse ligonius gydė šeimos nariai, dažniausiai moterys. Jos naudojo gydymui žoles, burtus, ītarią. Gydymo paslaptis perduodavo vyriausiajai ar jaunelių dukrai, nelygu kuri buvo gabenė. Sugebančią gydyti moterį gerbė visi, net ir vyrai, ir neturtingieji bei turtingieji. Už gydymą nebuvovo išprasta mokėti pinigais, atsilygindavo dažniausiai pasveikus audiniams, medumi.

Buvo tikima, kad susergama nuo „blogos akies“ nūžiūrėjimo, todėl dauguma nešiojo īsisege „Žiogelį“ — segtuką; manydavo, jog ligą neša vėjas, lietus, migla. Dažniausiai ligos priežastimi buvo laikomas sūkurys, skersvėjis, vėtra (švidras). Taipogi ligų šaltiniu laikė raganystę, blogą poelgi, pavyzdžiu, neleisdavo peržengti per žmogų, vaika, esą, jis susirgs, neaugas. Nuo daugelio ligų žmonės gebėjo gelbėtis, bet daugiausia mirdavo epidemijų metu. Sakydavo, kad maro metu (1709—1710) Minčios apylinkėje išmirė visi sveiki, stambūs vyrai. — liko tik seneliai ir šiaip paliegę. Nuo maro gindamiesi, durų rankenas išstepdavo degutu, o parvažiavus ratus apdegindavo smalėkų, arklio kanopas apyvyniodavo kadagių, monetas merkdavo į „uksusą“ (acta). Moterys tuomėt slėpė raudonos spalvos audinius, esą jie prišaukią marą. Jos apeidavo kaimą, ištiesusios rankšluosčius, ar apardavo žagre ratą, ar iškeldavo ant karties gyvulio kaukolę, staitydavo kryžių. Apie ligą pranešdavo stuksėjimais naktį į namo sieną; tada vienam susirgs, kiti išeidavo gyventi į kluoną, svirnų. Namuose jau nebekūrendavo krosnies. Ryta, matydami, kad iš kai kurių kaminių nerūksta dūmai, žinodavo, kur sergama, ir tą dieną kiemą apéidavo. Sakydavo, jei pernakt suverpsi, išsilausi ir pasisiūsi marškinius, tai maras aplenkis. Galbūt itakos apsisaugojimui turėjo linas. Juk ir nuo gyvatės įkandimo nešiojo lino žiedą, drobinius rūbus.

Nuo susirgimo buvo apiprausiamai: pavyzdžiu, vaiką, šokstantį iš miego, prausdavo motina vandeniu iš burnos, ir apšluostydavo padalkom. Nuo kitų ligų gasdindavo, pavyzdžiu, nuo miežio akyje, kartais ir spjaudavo į ja. Sakydavo, kad žagsejimas — tai krauko lašėjimas nuo širdies, todėl ir nuo jo tyčia išgaudindavo. Nuo kitų ligų, pvz., aukštos temperatūros, aprūkydavo žolėmis, taip pat ant pagalvės seilėmis brēzdavo kryžių ar po pagalve dėdavo nuo tako kryžmai nukritusius šiaudus. Išsigandusį gyvulį ar žmogaus, ligoni aprūkydavo to gyvulio plaukais. Kartais duodavo gerti arbato nuoviro nuo kerpių, nuimtų nuo triju kapų kryžių vidurnaktį, į ją įlašindavo 3 lašus krauso iš juodo katino ausies.

Skaudamą dantį badydavo žalčialunkio šakele, ir dantis išbyrėdavo. Nuo geltos į krosnį įmesdavo žalią kiaušinį ir liepdavo nemirkint ūžiūrėti, kol sudegs. Kartais nuo dantų sopės nešiodavo šamo ūsa, o nuo radikulito apsijuodavo snuiko styga.

Nuo įvairių ligų naudodavo gyvuliu ar žvérių taukus. Stengdavosi to gyvio, kuris žiemą nebūna po stogu. Nuo bronchito gerdavo barsuko, šuns taukus. Duodavo gerti sugrūstą bitę, dziovintą rupužę, gyvatę, užpiltą degtinę, ožkos, kumelės pieno.

Nuo reumatizmo virdavo vonią iš skruzdėlyno, ruošda-vo čiužinį iš paparčių ar viržiu.

Apsisaugojimui nuo galvos skausmo nemesdavo lauk plaukų iš šukų, o kišdavo juos į sienos plyši, kad žmogus būtų stiprus kaip sienoja, o plaukus nešiojantis vėjas sukelias galvos skausmą.

Kartais ligą parduodavo: svetimo klausdavo, ar pirkisi, ir jei šis pasimetės pasakydavo „Aha“, reiškia, jog liga parduota.

Nuo kirmiņu duodavo valgyti česnako. Išėjus į laukus tepdavo krūtinę terpentinu, degutu.

Grizą (reumatini susirgimai) rišdavo raudonu siūlu, sakydamis „ne vienas“ ir taip iki 9 mazgų, o po to apris-davo sanarij ir laukdavo, kol pames siūlą. Kartais tokį siūlą išprausdavo tarp durų lankstų.

Nuo odos susirgimų prausdavosi prieš Didžiojo Ket-

virtadienio aušrą: nuo pleiskanų surinkdavo vandenį, surinktą nuo šveičiamo stalo, ir juo prausdavosi.

Votis gydė gyvatės ant pilu. Ant vočių dėdavo degutu, sugrūsto riešuto branduolio. Kartais „valasnyką“ — plaukotą voti — gydė, pildami karštą vandenį ant voties per pušies šakelę arba uždėdavo paplotėli iš medaus ir ruginių miltų.

Dederves prausdavo rasa, surinkta nuo akmens ar nuo lango stiklo. Barsytdavo ir smėliu, kuriame voliojosi arklys. Niekad neprausdavo vaiko po saulėlydžio.

Nuo rožės užkalbėdavo ant duonos: brēzdavo ant plutos kryžių, į marškinius įvyniodavo pasagą, po vidurnakčio tais marškiniais apvilkdavo, po lova kišdavo puodą su užplikytais sinkliais (šieno biralais).

Susirgusį vaiką prausdavo šv. Agotos vandeniu, viravo žilvičio šakelių arbatos, tokio žilvičio, parnešto iš miško nesidairant. Vaiką guldydavo ant slenkščio arba nešdavo į rugių lauką, po paklode kišdavo šiaudų iš pirmo supjauto rugių pėdo. Irzli vaiką prausdavo, geldon įmetus auksinį žiedą, vandenį, kuriame mirko šeriai, augę ant kupros. Jei vaikas sirgdavo apyšvietu (mėnulio apšvietimu), tai jį užmigdydavo kitur, o lopšin paguldydavo malką. Jei vaikas susirgdavo votimis, reikėdavo, kad dvyniai tą vaiką palieštų, ir vaikas pasveiks.

Nuo alkoholizmo duodavo gerti balandžio mėšlo su degine, gerikui nieko nezinant.

Pamačius, jauna mėnuli, liepdavo sakyti:
Tau, mėnuli, pilnų ratu,

A man, žmogui, duok svelkatu!

Per saulėlydį visada miegančius prižadindavo, nes miegant gali liga prilipti.

Kartais nuo išgaščio duodavo cukraus ir šalto vandens — „dėl širdies“. Jei žmogus sirgdavo ir nebaigdavo darbą, tai kitas jo neimdavo: kai pasveiks, pabaigs. Užbaigdavo tik mirusiojo darbą.

Nuo trachomos į akis lašindavo laukinių bičių medaus, prausdavo sula. Dantį skaudėdavo tol, kol jis ištindavo, o ištinus sakydavo: „Neskaudės“.

Pavargusiam liepdavo sumygus laikyti nykštį su smailio: „Pabūk čiut čiut ir pailsėsi“.

Sumušimus užkalbėdavo, įsmeigus peili į stalo lentos šaką.

Nuo grizo surišdavo šluotelę iš smilgu, 27, ir pastatydavo kampe.

Nuo pilvo ligų virdavo mėlynui.

Nuo pūslės — meškuoglių arbata.

Nuo širdies gerdavo sidabražolės nuovirą, pakalnutės šaknų arbata.

Nuo kirmiņu virdavo rugiagelių arbata. Sakydavo: „Rauk apsižergis — virk su šaknim“.

Nuo viduriavimo gérė pelenų šarmą, nevalytos žuvies juką.

Sprando skausmą gydė iš juodos avies vilnų siūlų nupinta pyne apsijuosę.

Nuo galvos skausmo kramtydavo rūtos šaknis, diemedij. Nuo vėžio gérė ežio tulžies, beržo „karpos“ (juodgrybio) nuovirą.

Ginekologinius susirgimus gydė skalsių nuoviru, gelta — šlamučio arbata. Odos bérīma — širdažolės, juoda galvėlės (*Prunella vulgaris*) arbata.

Kraujavimą iš žaizdos stabdydavo, dėdami nasravos lapelius, tepdami topolio ir aliejaus tepalu.

Nuo sumušimo liemens gerdavo mėlynėles (*Centaurea pratensis*). Pridėdavo gylsono lapą.

Pūslės uždegimą gydė takažolės arbata.

Vyrai, norėdami išvengti kariuomenės, iibrēzdavo kūne žaizdelę ir iitrindavo védrynu, tada žaizda labai sutindavo. Be to, kvėpuodavo degančio cukraus dūmu: nuo jo būdavo labai stiprus kosulys, kuris plaučiu nepažeisdavo.

Jei skaudėdavo širdį, virdavo gudobelės uogų arbata.

Nuo šuns įkandimo gerdavo godą. (*Anchusa officinalis*). Norėdami išsitikinti, ar šuo nėra aprietas, miegančiam ligoniu durdavo adata: jei jis skausmo nejausdavo, reiškia — aprietas.

Nuo gerklės uždegimo virė medetką.

Nuo galvos skausmo gerdavo ašarinės (*Origanum vulgare*) arbatos. Taip pat valgydavo bruknių uogienės, mlegodavo po galva pasiskie apynio spurgų, rūkydavosi durnarope. Apie jos nuodingumą sakydavo: „In sēklų devynių nerasis tokiai vyra stipras terp visų žmaniu“.

Būdavo atveju, kad ir nuodydavosi, gerdami paraką su nuokanos nuoviru.

Tėsinys kitame „Ladakalnyje“

Šiliniškių kaimo tragedija

Iš Ginučių einant į Šiliniškes, kelias spiralės vinglais kilo į kalną. Nejučiom atėjo mintis, kad tai kopimas į Laimės žiburi — tokia nuostabi gamta aplinkui žvelgė į mane, raminančiai svaigindama savo baltu žemos apdaru. Iš tikrujų, dar toliau einant, dar giliau į galvą smigo mintis apie J. Biliūno „Laimės žiburi“. Kopiant į tą laimę, ne vienas virto akmenimis...

Prieš 46 metus Šiliniškių kaimo žmonės iškopė į laimę: statė namus, augino rugius, gyvulius, auklėjo vaikus. Ir stalga visas kaimas virto pelenais, o trys jo žmonės buvo sušaudyti. Tuo metu Pirčiupi, Ablingą sudeginę fašistai jau buvo pasitraukę iš Lietuvos. I juų vietą atėjo „Lietuvos išvaduotojai“, stribai, enkavedistai: atėjo „žmonės“. Ir vėl liejosi kraujas, liepsnojo kaimai ir sodybos. Kopiantys į

„laimę“, laisvę mylintys žmonės virto akmenimis, pelenais, lavonais...

Praejo 46 metai. Šiliniškių kaimas vėl palengva atsistatė. Tačiau žmonių širdyse liko randai, — žalzdos būta gilio... Vieno to tragiško įvykio liudininkė prisimena: „Mes netikėjome, kad taip bus. Vokiečiai tik degindavo, o rusai už ką gili?“ Šitas sakiny, tarsi vedarčioji mintis, nusiteisia per visų liudininkų pasakojimus. Zmogus vadinanamas žmogumi ne dėl to, kad jis priklauso kurial tai vienai, išrinktajai partijai ar tautai. Žmogus vadinanamas žmogumi dėl to, kad jis parodo žmogliškumą tada, kai visa aplinka skatina į žvériškumą.

Išklausykim dar gyvų Šiliniškių tragedijos liudininkų. Tegul jų tarmiškai ištaras nuoširdus žodis nukels į tuos sopolungai tragiskos lemties laikus.

Šiliniškių kaimo prieš sudeginimą: vienas iš jo kluonų.

Pasakoja Čepulienė Valė, Silvestro, 1926 metų giminė:

„1944 m. gruodžio 13 dieną iš ryto atėjo enkavedistai. Aštuoniolika mes suskaičiavom. Ir jie atsinešė benziną. Iėjo krata darysti ir pasakė, kad jau mes deginsim. Tada išbėgo mano brolis Vaclovas. Jis buvo miške, néjo jie kariuomenėn vyrai. Nu ir mano brolis išbėgo ir jį šovė, bet jis pabėgo, jo nenušovė. Po to labai didelę krata darė pas visus. Nu ir nušovė tada vieną Galžutį Adolfą, Kazio sūnų. Nušovė, nes jis matyt bėgo; pamatė juos ir bėgo. Nu ir atvežė jį į mūsų kaimą. Nu mes pažinome, kad čia ne mūsų brolis Vaclovas. Ten jau kitas gali būti. Ir numetė jį pas kitą Galžutį ant gatvės ir varė visus

pripažinti. O tuomet negalima buvo pripažinti, kadangi jeigu pripažinsi, tai nubaus. Visi sakėm, kad nepažįstam kokis čia yra. Vaikai atėjo iš mokyklos, verkia ir sako, kad nepažįstam. I tada jau išakė stribai, kad išsinėšt viskai iš namų. Tada man liepė paklaust paskutinią kartu savo dukterį: „Kas išbėgo iš jūsų namų?“ „Nu“ — sakau, — „toks berniukas išbėgo ir išbėgo“ Tuo metu pasigirdo šūviai iš automatų ir jie išbėgo iš mūs. Man tévas pasakė, kad aš elčiau į mišką. Dar tévas pasakė, kad liepė padegti kraštutinį tvartą, ten Galžutio Vlado buvo. Padegė kraštutinį tvartą, tuomet šaudė: ten buvo Vlado Galžutio sūnus, pasislėpęs šiene. Ir padegus jis išbėgo iš tvarto. Pakélé rankas,

reikiška pasiduodu. Nu, bet jie jau iš karto, vietoj sušaudė. Sušaudė ir nedavė atitraukti. Ir tas sudegė tvartas, ir visus namus pradėjo deginti. Tada mes palikom viską ir išėjom. Aten Juozas Galžutis nešiojo mažą vaiką ir labai verkė. Galžutiams nedavė nieko išsinešt. Ką tik išsineše, tuo atgal į ugnį metė jų daiktus. Tada jau padegė mūsų namą. Išdaužė langus, padegė čiužinius ir jau dūmai pradėjo veržtis per langus. Ir jau temo. Gruodžio 13 dieną labai greit temo. Atėjo tada Valiukaitė Marytė ir sako: „Eikim į mišką, šaudo žmones, Galžutį Juozą nušovė“ Jau čia tada buvo du žmonės nušauti: Galžutis Adolfas, Kazio ir Galžutis Bernuotas, Vlado sūnus. Galžutį Juozą nušovė vėliau, nusivarę į kitą kai-

mą. Ir tada jie beeidami dar padegė mūsų kluoną ir Kindurio kluoną. O ten buvo javai ir grūdai, ir ratai, nu viskas žodžiu. Ir Galžutį Juozą nusivarę į Paūkojos kaimą, užsivedė pas Bileišienę ir pasakė: „Kaimą sudeginom, va bandita atsivarėm“. Bileišienė sakė: „Cia joks ne banditas, čia Galžutis Juozas, mes kartu augom“. Tačiau jie toliau pasivedėjo jį į Kirdeikių žemę ir jį ten nušovė. Matė žmonės, kad jam liepė begti per arimą ir jį ten nušovė. Reiškia tris žmones nušovė...

Gal mes ten būtumėm i sušaly, apsirengi blogai buvam. Gruodžio 13-a pradėjo labai šalti, gruodas buvo ir visi sėdėjom miškely. Nu jau galvojam gal sušalsim. Bijom į kitą kaimą eiti, nežinom ar jie išėjo ar neišėjo. Kaimas dega. Ir tada jau atėjo ten kiti žmonės ir mums pranešė, kad jie jau išėjo. Tada mes atėjom, žūrim, tik kaminiastovi. Kaimas sudegės, tik Valiuko Vincu buvo nesudeges namas. Ir tuos jau nušautuosius, ant rytojaus, Galžučio Juozo brolis iš Kirdeikių atvežė į pirtį — buvo dar dvi pirtys nesudegusios likę. Tada jau juos šildė, vandeniu prausė ir palaidojo ant Stripeikių kapinių. Taigi iš viso sudegino 5 trobesius: Galžučio Juozo, Žigo Silvos, tai mano tévo, Kindurierės Veronikos, Galžučio Vlado ir Valiuko Antano. Tai penkios trobos ir tris vyurus sušaudė.

Iki 45-tų metų žmonės da nesipriešino pas mus. Tik 45-tais balandžio mėnesį jau buvo pasipriešinimas. Taip vadinami žaliukai pasipriešino. O kada mus degino, dar jokio pasipriešinimo nebuvo.

O lietuvių nebuvo banditai. Nebuvo nei raktų pas mus, nieko nebuvó. Spynos nebuvó. Paklausė, ar visi namuose, užsikabino tokį kabliuką, kad vėjas duru neatidarytų. Niekas nebanditavo. Bet prie to priverstė...

Pasakoja Marytė Valiukaitė, Bivalinienė, Vincu, gyvenanti Šiaudiniškių kaimme:

„13 gruodžio, 1944 metų mum pasakė, kad garnizonus supa, a mūs Šiliniškių vyrai slapstęs. Maną brolis ir Kinduriokai, ir Galžutis, ir Bernuotas Juozapas, ir Adalpas — visi slapstęs. Ir vienąkart buتا skrabu, ir pasakė, kad mes valgyt visiems davėm ir irys išėjā miškan.

(Nukelta į 14 ps.)

VOLUNGE

ŽINIUONĖ

Aušros Gaidelienės pieš.

Vytautas BASKYS

Antadringės rasa

Krašte tarp grakštinių kalvų, padabintų žaliais pušynais, gyveno graži kaip saulė mergelė. Žvelgė į ją mėlynakliai ežerai ir susižavėjė spindėjo padangių sviesa. Niekas Jos grožiui neprilygo.

Geroji dvasia globojo tą kraštą, laumžirgai skrajojo ir žadėjo laimę.

Tik nenuoroma vėjas, atskrijejės palingavo pušu šakas, pašlauše ežerų paviršių ir, pakuždėjės kažkai mergelei į ausi, nušlamėjo medžių viršūnėmis. Pakilę laumžirgai tikine ramybe, bet tyrose mergeles akyse sužvilgo neramus melsvų tolų pažadai.

— Aš eisiu tenai,

tarė ji, — į ten, kur saulė spindulius siunčia.

— Ten šaltos šalys, — atsakė ežerai, o didžiulis Dringis, pasidabintės svaingomis išankomis, užtvėrė jai kelią.

— Laimė turbūt ten, kur saulė teka, — tarė mergelė, — bet Judrioji lūšis, pavirtusi ežeru, taip pat užtvėrė jai kelią.

Pasuko ji į plėtu puse, bet lanksčioji Sakarva išlenkė nugara ir nuo Lūšių ežero paviršiaus pasklidė akinantys šviesos blyksniai. Sunerimus mergelė merkėsi nuo šviesos spinduliu, o vakarėjanti saulė jau traudonavo virš paslaptinėjų Asalnų.

— Ir ten nėra kelio, — snibždėjo nusiminusi, — kur jis? — klausė vakarinio svelnaus vėjelio.

Ramus vakaris, nieko neatsakės, pasislėpė pakrantės melduoose, palikėsusikrimtusią mergelę vieną nesuprantamai nakties paslapčiai.

Niekas be pėdsako neišnyksta. Gražiasias godas tamsoje ēmė galvinti dan-guje sumigėjusios žvaigždės. Viena, antra, trečia... nesuskaičiuojama galybė tolstančią ir artėjančią, regis, žadėjo tai, ko niekas negaliėjo išvykdyti. Viltinėje aplinkoje jau regėjosi žadėtosios tikrovės valždai, žvaigždžių žinia jau tikrai turėjo prabili troštamų atsakymu.

Ar ežeru gelmėje pas-kendo, ar brékstantis rytas pasiglemžė viltinėjas

žvaigždes, nežinia. Iš už Lūšių ežero, iš už aukštųjų kalvų patekėjusi saulė pažvelgė į ašarotas mergelės akis ir supratė viltingo liūdesio priežastį. Nušvito ji ir ten, kur nukrito ašara, suspindo rasos žiburėlis. Suspindo vienas, antras, trečias, nesuskaičiuojama galybė. Saulė dabino nakties paslaptį ryto tikėjimu.

— Žvaigždės, mielosios žvaigždės, — šnabždėjo mergelė ir atsiklaupusi pakelė ant delno viltingai spindėjimą. Pakelė kita, trečią...

— Kiek jų daug, — sakė, rinkdamas rasos lašilius ant delno, nuo kurio jau liejosi tyro vandens upelis... Ir dabar liejasi amžinos vilties pažadais gimtojoje žemėje.

Pro Lelos miestą, Lėliūnų bažnyčią,
Pro Lados kalną, aukštą Ladakalnį.
Pro baltą žirgą, juodą telyčią,
Pro burbuliuojančią ežero akį
Ejom priėjom
Gryčią negryčią...

O toje gryčioj — žila žiniuonė
Žolelėm gydo žvėris ir žmones,
Buria iš tirščių, iš balų žiedo, —
Tai kažką murma, tai giesmę gieda:

— Vai tu Lada Lada ladutoj
Vai tu Lela Lela leliumoj
Vaikšto povas po žalias girias
Nardo povas po upes gilias
Braido povas sidabru pusnis
Sužydėjo eglė ir puysis
Devynragliai briedžiai po pušim
Devynšakės žolės po pusnim
Dangumi atrieda Kalėda
Ir Didžioji Motina Lada
Tai laimingi būkit ladutoj
Vai tai gražūs būkit leliumoj
Teišnyksta pūslės nuo kulnų
Tesiūždi gélės ant delnų
Fu!
Fu!
Fu!!!

Vytautas JUODAGALVIS

Gamtos kalba

Zalias miško klimas, pamargintas mėlynais vandenės lopinėliais, kuriuose atsispindi dangaus žydynė. Toks vaizdas atsiveria pakilusiam virš Lietuvos žemelės.

Kiekvienas žmogus turi savo nepakartojamą, originalų veidą. Kiekvienas medis turi savo nepakartojamai išlenktą kamieną, išsišakojujas šakas ir šaknis. Kiekvienu šalis, tauta turi savo nepakartojamą peizažų spektrą. Ir tie peizažai labai jautriai šnibždasi su ten gyvenančiais žmonėmis. Turi, dykumos peizažą Australijos aborigenai, turi jų ir Amerikos indėnai bei Afrikos tautelės, kurios gyvena dykumų karalienės Sacharos pašonėje. Ir viskas savo vietose: aborigenai savo dykumoje, indėnai — savo. Sukeisk vietomis arba dykumas perkelk ir jau ne tas susityguotas peizažas. Žmogus kaip tas medis įleidžia šaknį į žemę, o tai jis daro savo mintimis, darbais, savo džiaugsmais ir skausmais, kurių daugiau ar mažiau susleti su žeme, su mus supančia gamta, jos gyvuoju paveikslu. Bet ne tik žmogus įleidžia šaknį į žemę. Žemė įleidžia šaknį į žmogų. Tlk žemės vaitojimus ir džiaugsmus dėl žmogaus gyvenimo yra sunkiai pastebeti. Ne kiekvienas ją išgirsta kalbant, lyg žmogų, nors į kiekvieną jinai prabyla švelniauja motinos kalba. Ir neatasykty, neatiliupti į tą kalbą yra didelis nusikaltimas. Tas nusikaltimas yra visų pirma prieš save, nes ivyksta savęs apiplėsimas, kuris vėliau gali peraugti į kitų žmonių įžeidimus ir net žudymus. Tai, ką dabar išsakiau, nėra perdėta, tai yra paprasta, gyvenimiška tiesa: jeigu tau nusispjaut į gamtos grožį, į motinos kalbą, tai nebeto li tas metas, kada ir žmogų užmušti bus lyg musę sutraiškyti. Jautrumas ir žmogaus gerumas tarsi veidrodyje matomas elgesyje su gamta. Jei žmogus geras, jis ir šakelės nenulaus. Ir tai natūralu, nes šakelėje jis jaus tekančią svais gyvybę, medžio, krūmo gyvybę. Taigi gamta lyg tas barometras, rodantis žmogaus giedrą, esančią jo viduje, arba niūrius debesis, dengiančius ir slegiančius jo sielą.

Zalia spalva — raminanti spalva. Zalia spalva dengia Lietuvos gamtoval-

zdį ir norisi tikėti, kad ir lietuvių gyvenimas tekės žalias spalvos ramumu ir gerumu. „Iš mūsų protėvių žemę ateina naujos vilčys. Rodos pati gamta ruošiasi amžinam pavasarui. Būtė, ir ta medų neša į avili su šypsena“ — taip kalbėjo vienas senyvo amžiaus žmogus mums, jo ainiams. iš kurių tiek daug laukia mūsų téval ir protėviai.

Žmogus negali gimti abejingas gamta. Jau būdamas motinos išciose, jis kartu su motina, jos akimis, glosti ir rožės žiedą, ir pražydusių vyšnių žiedus. Jis mato dangaus mėlynę ir laukų bei kalvų žaliuojančius kilimus. Tačiau žmogui augant, ne visada jaime išleika tas prigimtinis jautrumas gamta. Jų galima nuslopinti ir padaryti žmogų automatu, robotu. Apkarpius žmogaus jautru-

mą, jis atbunka bet kam ir negali čiaapti nusiraminimu teiginys, kad tokis žmogus šaltakraujis. Bet ar laimingas tas šaltakraujis, kuris save „iškastruoja“ — pašalina savo jautrumą gamta, žmogui ir viskam, kas jį supa?

Tikriausiai daugelis atkreipė dėmesį į medžius, kurie auga šaligatviuose, žmonių vaikščiojimo take-liuose. Tie medžiai gal dėl grožio ar dėl to, kad juos apsaugot nuo išvairių mašinų bei žmonių poveikių yra tarsi sukaustyti geležinėmis plytelėmis, grotelėmis. Kai žiūriu į tuos grotelėmis apsuptus medžius, spontaniškai kyla mintis: va taip ir žmogus, labai dažnai grotelėmis atsiriboja nuo gamtos. Ir vaikšto gatvėmis žmonės, apklaustytų nematomomis grotelėmis, atsiriboje nuo visko. Bet kaip ir augalai negali be vandens ir saulės, taip ir žmogus negali normaliai gyventi, atsiribojęs nuo gamtos ir žmonių.

Jis palaipsniui džiūsta, apmiršta savo sielos viduje, o pirmas apmirimo požymis tampa abejingumas, žiaurumas gamta. Deja, širdis tuštumas nemégsta. Atsradusi tuštuma, kaip ir dykuma, palaipsniui užpusto dar žaliuojančius žmogiškuo mazazės plotus.

Kai į dykumą atslenka vakaras, dažnai pasigirsta lyg kas tolumoje verkutų vaitotų, gailiai rypautų. Tai smulkūs smėlio grūdeliai, glostomi ramaus dykumų vėjo, taip vaitoja. Tada dykumų gyventojai sako: „Girdite, tai tyrai verkia, jie apverkia savo prarastą žaliuojančią gyvenimą! Apie žmones, kurie praradę jautrumą gamta ir žmogui, irgi galima pasakyti: „Girdite, tai tyrai verkia...“

Mielieji, pakol dar turime nuostabiai žaliuojančių Lietuvos laukų ir miškų gamtą, niekada nepraraskime originalaus, kažkada garsėjusio lietuviško gerumo ir nuoširdumo.

◆ ISTRAUKA IS JONO MILASIAUS KURYBOS ◆

TĖVIŠKÉ

Mano tėviškė yr Ignalina,
Dringių ežero žavūs krantai,
Smėlio kalvos, apaugę pušynais,
Ir malonūs Vašniūnų laukai.

Akmeninis kryžius prie kelio,
Prie Dringių žaliuojanti pleva,
Ir senutė nusklaupus ant kelio
Tykiai sako — vardan Dievo Tėvo.

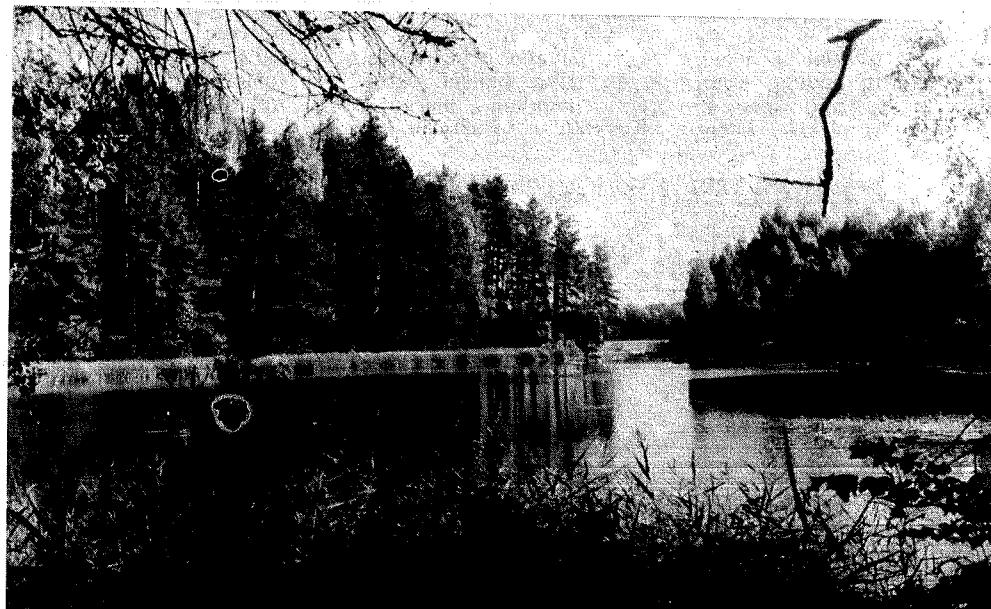
Krūmuos pešasi žvirbliai sutūpę,
Aukštam medy genelis stuksena,
Savo vandenis Švogenos upė
Per viduri kaimo čiurlena.

Kaime kapinės, mégstančios tylą.

Kur senelių mūs ilsiisi kūnai,
Su mirtimiems jiems kryžiai išskyla.
Rodos, miega seni Vašniūnai.
Ir tas ažuolas mūsų šakotais —
Po juo lenkų būdelė stovėjo,
Okupantų nukaišiotom šluotom
Demarkacinė linija ėjo.

Kaip seniai, kaip seniai tas praėjo!
Kas praėjo, daugiau nebegrižta —
Kas anksčiau į Dievulį tikėjo,
Tas šiandien abejoti išdrįsta.
Mano tėviškė yr Ignalina,
Dringių ežero žavūs krantai,
Smėlio kalvos, apaugę pušynais,
Ir malonūs Vašniūnų laukai.

(Kalba originali)

Dringio ežeras.

B. Sablevičiaus nuot.

Šiliniškių kaimo tragedija

(Atkelta iš 11 psl.)
Ir tadu Šiliniškės nuskambėja, kad banditų kaimas. Tadu atėja, iškratę mus. Tik išgirdau: „Tr.rr.r.“. Ten in Ginučius, až miškelia. Baisus šaudymas. Tik pradėjau drabėt.

Atavežė Adalpą in kalniuką, prie mūs namų išmetė. Visus tėvus išvare. Aš labai verkiau ir net iš lovos nepaskelau. Tieki pergyvenau, kad net pradėjau vmt. Inėjā manys traukt iš lovas, aš negalejau nuveit. Aš nuvējus vistiek pulsiu, vistiek anas buva man prie širdies. Vistiek juk meile, jau nyste. Tadu mano tėvas (Vincas Valiukas) pasake, kad aš visalaik sergu. Tai aš taip ir išsisukau.

Nei ginklą turėja, be pirštų anas buva kairės rankas Mačių, kai atvede motiną. Motina negalejā išsiudot, kad čia jos sūnus. Pasakė: „Nepažistam“. Visus vedę, visi sakenė: „Nepažistam“. Tadu mūs Petras, septynis kartus tam kari suzeistas, eja ir pasaikė, kad čia lygiai Gaižutis. Anas eja iš malūnų ir niekā nežinoja. A mūm jau dave žinių, kad niekā nesakytumėm. Nu tadu anys: „Jūs bandital“! Tik nuo pirkios, in kalnali paėja ir uždegė klaimu. Tadu kitas, Bernuodas išeja, atsiklaupė, pakėlė runkas, pasiduoda. Tik „trak“ ruskių ir pyla iš automatu. Ir papylą viši kriūtinį. Tada paėmė naudėguli ir visas pirkias, višas višas gražiai iš vieną šoną, iš kita padegi. Tadu mūs Petras grait ašgisę ir lika tik mūs pirkia. Daug

gyvūlių sudegi. Būt išpyli saniokus ir babelas, kad ne Zegas. Ale anas liepė bėgt dūmuosna, tadu ir likam gyvi. Mes per dūmus, visas jaunimas ir sulindam miškelin. Būt papili visus...

A Gaižutį Juozapą nusautu pagulde, tai mergiotę rėkia gvoita, un kriūtinės jo atsigulus. Tai kaip duoda šitų vaikų ruskių į žemę. Ana paskui paskorė, pergyvenimas... Kasda maistra buvą, kokias runkas turėja, kiek namų pridarė ir bažnyčią Kirdeikiuose šitas Gaižutis stafel Auksines runkas turėjo! Ir nupyle takį žmagul! Taigi anas nič nieka nedare! Ir vienas beginklis, ir kitas, ir trečias, ir visi beginkliai. Ir ne vieną nebuvā, kad su šautuvu vaikščiotų.

Tadu atsivežem ir Gaižutį pirtin. Suguldem visus, atsildem, grabus padirbam ir in Stripeikių kapų išvezém ir palaidojam. Jau nejauni štie Gaižučiokai buvā, virš trisdešimt...

Pasakoja Zegas Vaclovas, Silvestro, gim. 1924:

„Gruodžio 12-tos vakare sužinojau, kad bus masinis gaudymas. Kažkas pranešė iš Saldutiškio. Mes su broliu išejam miškuos. Už kokių 2-ų kilometrų. Per naktį išbuvam miški. Po biški snigo. Ryta išaušus, traukėmės per kaimą. Atsargiai žiūriu, kas girdis kaimę. Žiūriu kiti vyrai vaikšta, tai aš nutariau ait pavalygt, ba kaip tik išvakarei pjovėm kiaulį. Parajau, pavalygau ir atvirlau lovą. Lyg pailsėt. Atbėga kaimyna mergaitė: „Ruskių!“ Pažiūriu per

Šiliniškių kaimo prieš sudeginimą.

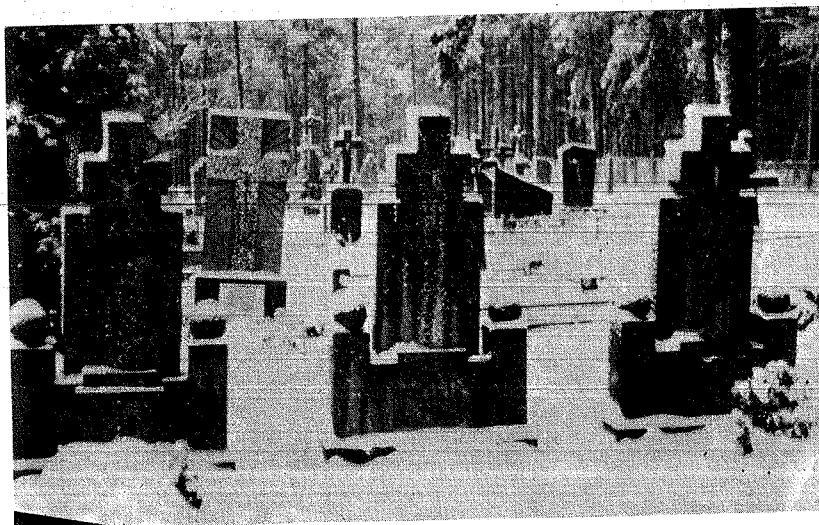
langų. Jau apsupe kaimų. Tadu dabaju, einą kareivai. Turėjau slaptuvi ir nami, ir skepi, bet bėgau paprastinius. Prie griovių pribėgus, stabteliavu. Tlk „takst“. Netoli būta skraba, bet nepataikė. Kaip šokau greviu, koja tik ažūšlia. Numetėliau kainius, su sarmėga ir bėgu. Bėgau, kad išbėgt didžiajan miškan in Meironis. Bet visur rusai, ir Papiliakalno, ir Ginučiuos. Išlendu iš mišką ir žiūriu. Tadu paparciaiapskaišis atsigiliau ir išgulėjau iki vaikara. Girdžiu šaudą iš automato. Pakeliu galvą — gaisras. Parajis susleškojau šeimynu. 3 nušauti:

Gaižutis Adolfas, jis kaip išgirdą šaununt, tai ingriuvā griavin. Paskum jis pasitraukė, bet besitraukiant kažkur lauki nušavą. Atavežė kaiman. Visu buvā sustarimas, kad niekā nepripažint. Sūnus, brolių ar kas, vistiek. Niekas nepripažina. Skrabai tikriausiai pažiną, ba jis buva be pirštu vienos rankos. Pažina, bet iš kurio namo, nežinojo. Padegkitai Gaižučią tvartą. Iš to tvartą iššoko jo sūnus. Tai jį nušovė. Ir pradėja degint visų kaimų. A tu Gaižutį Juozą (Adolfo tėvų) paguldą ir jau šaudis, bet mergiotę atsigula in jo tal nešauna. Nutempia, ta ir vėl atsigula. Paskum kitan kaiman Paūkajan pasvedėji ir liepė bėgt, ir davė iš automatu. A ta mergiotė išprotėja paskui“

Pasakoja Kindurys Juozas, Liudo, gim. 1921 m.:

„Gruodžio 12 d., 1944 metų, ryte atėjo apie 12 kareivių (stribų). Vos spėjus išeit iš kaimo, pasigirdo šūvis. Sargybiniai stovėjo apsupe kaimą. Zegas, pamatęs kareivius, bėgo į mišką. I jį šovė, bet nepataikė. Visi kaimo vyrai tuo metu sėdėjo miške. Slapstėsi visą dieną.

Ant kalno nušovė Gaižučio Augusto broli, jis tikriausiai bėgo. Atavežė jį kaiman, pagulde ir liepė atpažint, koks čia žmogus. (Nukelta i 15 psl.)

Šiliniškių sudeginimo metu nušautų vyru kapai Stripeikių kapinėse.

Petro Bilkiu nuotr.

PRADEDAME APTARIMA

Atkuriant Lietuvos valstybinę nepriklausomybę, iš naujo kyla ir teisingų Lietuvos Respublikos sienų atstatymo bei apgynimo problema. Jos sprendimas dabar ne mažiau svarbus ir sudėtingas, nei šio amžiaus pradžioje atgalvint Lietuvos valstybę. Kaip ir anuomet, sienų klausimas glaudžiai susijęs ne tik su nepriklausomybės atgavimo ir išlaikymo, bet ir bendrai su lietuvių tautos atsigavimo reikalais. Kaip

ir tuomet, iš gerokai didesnių už Lietuvą kaimynų girdime nepagrinėtų prétensių ne tik į didelę dalį etnografinės, bet ir dabar mūsų administruojamos teritorijos.

Visa tai negali nekeleti Lietuvos visuomenės susirūpinimo. Negalime pasitenkinti vien vyriausybinių komisijos Lietuvos sienų pagrindimo klausimu veikla. Lietuvos sienų klausimas, lygiai kaip ir jos valstybinės nepriklausomybės atstatymo

klausimas, — visų Lietuvos piliečių reikalus. Po atskirų nuomonų išsakymo, atėjo metas rimtam ir visapusiškam šio klausimo ištyrimui.

Rytinės Lietuvos sienos aptarimą pradedame uolaus Amerikos lietuvių išeivijos veikėjo, istoriko Zenono Ivinskio monografijos „Lietuvos sienų klausimai: rytų ir pietryčių sienos“ santrauka.

Tikimės, kad savo požiūrių į Lietuvos sienas „Ladakalnio“ puslapiuose išsakys ir dabartiniai jos tyrinėtojai.

Zenonas IVINSKIS

Tik 1920 metų sienos!

1918—20 metų laikotarpyje nepriklausomosios Lietuvos politinė raida taip nelaimingai susiklosė, kad ji negavo bent dalies normalių sienų, kurios būtų galėjusios nors didžiumoje atitiki jos etnografinius duomenis bei minimalius ekonominius reikalavimus.

Vėl iš visų jėgų bescengiančios gržtė į nepriklausomo gyvenimo laikus, atskuriančios Lietuvos sienas reikia akytaip ir rūpestingai peržiūrėti. Tik su Latvija (šiaurėje) nepriklausomai Lietuva tebuvo galėjusi nustatyti savo sienas kompromisiu susitarimu.

Lietuva nesiekia būti padidėjusi mažumų valstybę, visą savo tautinį paįjėgumą eikvojanti nelietuviškai kalbančiam elementui supraskinti arba lietuviškai ji perauklieti. Bet iki tam tikro reliatyvaus laipsnio ji nori pirmiausia surinkti visas tas žemes, kurios labai nesenai, kai kurios net 19-tame amžiuje, yra nustojuisos vartoti lietuvių kalba, ir kurios jai ūkiškai reikalingos. Žinoma, naujos sienos turi būti vedamos taip, kad keltų kuo mažiausiai pavoju taikai, turint galvoje sugyvenimo sąlygas — pačių Lietuvos valstybės piliečių tarpe ir santykiose su kaimynais.

Ką duoda istorija? Respektuodami istorinių momentų, kuris randa savo atgarsio visoje tolimesnėje Lietuvos istorijoje, turitiksliai susiorientuoti, kurios žemės praeityje labiau buvo suaugusios su Lietuvos kūnų. Lietuviai reikalavimų pagrindą sudaro „Lithuania Propria“, t. y. Tikroji Lietuva, Didžiosios Lietuvos kunigaikštystės branduolys, tirščiausiai gyvenamas ir veikliausiai pasireiškės kaip visos praeities valstybės pagrindas. Toji „Lithuania Propria“ buvo tas Mindaugo laikų

žinomas Lietuvos branduolys, kuris sudarė tikrają Lietuvos valstybę. Prie jos vėliau (Gedimino, Algirdo, Vytauto laikais) buvo prijungtos dvi rusiškų žemės juostos iki Uždnieperės. Tos užėmimo teise įgytos slavų gyvenamos žemės visada Lietuvali buvo svetimės; „Tikroji Lietuva“ buvo labiau surišta su Lietuvos centru (Trakų ir Vilniaus dvarais).

Tos pušės amžiaus figūravusios „tikrosios Lietuvos“ ribos rytuose baigėsi Vilniaus vaivadijos ribomis. Idomu, kad jos beveik sutampa, jeigu nepaišyti detalių, su 1793 metų Lietuvos dalinimo ribomis. Dar daugiau — ir 19-tojo amžiaus pradžioje sudarytosios Lietuvos gubernijos (o vėliau — Vilniaus gubernijos) ribos taip pat maždaug atitiko tas ribas. Ir 1921 m. kovo mén. 18 d. Lenkijos su Sovietų Rusija ir Ukrainos Respublika (gudai sutartyje nedalyvavo) sudarytosios sienos ėjo tais pat plotais, kurių detalai čia neapžvelgsime.

Tokiu būdu, nežiūrint smulkmenų, keturių sienos ējo beveik tais pačiais plotais, tai i viena, tai i kita pusę po truputį išsilenkdamos. Būtų natūralu ir tikslingo, jei Lietuva vėl galėtų turėti šią seną ir istorinę sieną savo valstybine sieną.

Tik 1920 metų sienos su ekonominėmis pataisom galiai atitiki Lietuvos ir lietuvių siekimus. Lietuvos sienos turi būti pataisytos ir nustatytos, išklausant ir pačių lietuvių pasiūlymų, kurie nenutolsta nuo 1920 metų sienų. Jei po 1939 m. spalio 10 d. su Maskva sutarties, kuria Lietuvali grąžinta dalis lietuviškai kalbančiųjų plotų, dar dviejais vyko rytinės sienos pakeitimai Lietuvos naudai, tai jie turi būti atbalgti.

Kai Lietuva darė sutartį

su Maskva 1920 m. liepos 12 d., jai teko eiti, žinoma, kompromiso ir susitarimo keliu. I Lietuvos sienų plotą, kurio nepriklausomai Lietuvali sau daugiau kaip 20 metų reikalavo ir vis tarptautinėje plotmėje kėlė, įėjo, kaip žinoma, žymus skalčius gudiškai ir lenkiškai kalbančio elemento. Tačiau ši siena, reikšdama ir katalikų religijos sieną, negalejo jos tiksliai ir nuosekliai atspindėti — jau vien dėl to, kad už jos yra religiniu atžvilgiu mišriųjų plotų, o ir anapus 1920 metų sienos esama dar katalikų ir lietuvių. Aatsižvelgiant į šiuos (ir į ekonominius) motyvus, žinoma, ieškant su gudais bendros kalbos — ir tik susitarimo keliu, reikėtų 1920 metų sienoje padaryti Lietuvos naudai kai kurių pataisų.

Bazuodamiesi 1920 metų sienomis, siektume jose pirmiausia padaryti tam tikrų ekonominį korektyvą. Reikėtu šiaurinėje (Brėslaujos rajono) dalyje, kur 1920 metų sieną išvesta apskrities ribomis ir sueina į labai siaurą ir visais atžvilgiais nepateisinančią apendicitą, ją išplėsti į rytus maždaug 1500 kv. km plotu — į jungiant Miorus, Sarkauščiną ir Voropajevą. Vadinas, padidintoji sienos būtų vedama taip, kad nuo Drujos iki Voropajevos-Pastovlio einas geležinkelis būtų Lietuvos teritorijoje. Nauoji sienos pradidėtu į pietus nuo Drysos, eitu į vakarus nuo Germanavičių ir būtų atremta į 1920 metų sieną truputį į šiaure nuo Medilo ežero. Gyvena tame retai apgyventame plote gudiškai kalbančiai arba gudai, kurių dalis dar yra katalikai. Iš 16-tojo iki 17-tojo amžiaus yra faktu, rodančiu, jog tose srityse buvo vartoja ma lietuvių kalba. Idomu, kad nacių okupacijos metu vokiečių civilinė valdžia

norėjo lygiai tuos pačius plotus priskirti Lietuvali, šiaurėje juos plačiau nuvesdama iki Dauguvos.

Kita dėmesio verta koektyva: būtų reikalus išjungti į 1920 metų sienas labai retai gyvenamų gudu plotą į vakarus nuo Grodeko (gudu pusėje) iki Zietelos (lietuvių pusėje). Sieja į rytus nuo Ivencio, į vakarus nuo Rubaževičių, sukdama į pietryčius pro Jeremičių (gudu) ir Novojelnią (lietuvių). Siame išskyrus mažytį Lydos geležinkelio gabaliuką — maždaug 3000 kv. m plote nerā jokių susisiekimo kelių — nei geležinkelio, nei plento. I Lietuvos plotą patektų Nalibokų girios. Be to, į tą plotą yra įjungtas su Lietuvos praeitimis jau nuo Mindaugo laiku artimai surištas Naugardukas. Akademiko P. Koepeno 1857 m. per katalikų dvasininkus surinktoje statistikoje tas plotas figūruoja kaip lietuviškas. Apie Nalibokų parapiją pasakytą: „visi lietuvių, išskyrus dvininkus“. Prie Derevnios parapijos taip pat pažymėta: „gyventojai gryni lietuvių“.

Paskutinioji (ir svarbesnė) gryna ekonominė koektyva liečia reikalą Lietuvali valdyti abu Nemuno krantus visur ten, kur ji prieina prie tos upės, kurios visas vidurupis ir žemupys priklauso Lietuvali, geopolitinis reikalavimas yra viša Nemuno baseiną, kiek tik yra galima, stengtis paminti į vienas rankas, kad jo geopolitinė harmonija nebūtų suardytą. Vadinas, mes siekiame garantuoti Lietuvali abu Nemuno krantus nuo Deliatyčių iki pat jo žiočių. Nemuno žemupyje (nuo Smalininkų) valdymas gerai sureguliuotas upės bei kairiojo jos kranto susisiekimo, sielių plukdymo, melioracijos ir kitais atžvilgiais yra dar svarbesnis.

(Nukelta į 16 psl.)

Namas laike ir dabartyje

Gediminas RŪTKAUSKAS
Nacionalinio parko architektas

Kur mes gyvename? Zemėje? Europoje? Lietuvoje? Aukštaitijoje? Tai mūsų didysis erdvinius būties matas, apspredžiantis kaip, kas ir kada daroma. O kaip visa tai mes sugebame suprasti ir išprasminti, aiškiausiai atspindi mūsų namas — mūsų gyvenimo laivas.

„Pasaulio namų istorija, liudijanti apie tautas, dar neparašyta. Namo kulta, kaip ir meno, eterinė — ji nežino ribų laike ir erdvėje. Namai apsaugo save nuo tos meno kultos, kuri vyksta aplinkui jū — be jo.“

(Spengleris)

Namas yra aiškiausias tautinio identifikavimo šaltinis. Jo esminė forma giliai išieškota: ji natūraliai kitos laikė, jaučiamai atsižvelgdama į gamtinį kontekstą. Tal vi-saapimantis organizmas, visa, kas reikalingiausia, talpinantis po stogu — lyg paukščių lizdas. Žmogaus ir namo siela ta pati ir jų transformacija vyksta kartu su gamtine evoliucija. Visa tai tarytum taisyklės, kurių laikantis mes augame. Daabar yra labai patogus metas sustoti ir pažiūrėti, kiek mes „užaugome“, kokliais „laivalis“ atplaukėme iki šiandienos ribos — nepriklausomybės.

Visos senosios baltų kultūros orientuotas į pasaulio modelio principus. Proseneliai turėjo savo pasaulio konstravimo konцепciją. Tai gyvybės medis. Jo vystymasis vyko ir vyksta dviem kryptimis. Mokslas, pramonė, prekyba — tai horizontalio-

jų vystymosi ašis. Dvasinis kultas, mitologija, menas (kultūra) — tai vertikaliai ašis. Pagal „medžio sistemą“ konstruojamas aplinkos vientisumas kartu nurodo ir į atsiskyrimą nuo chaoso. Erdvinė „pasaulio medžio“ struktūra išreiškiama lie-tuviškuose „soduose“ septyniuose: viršunė, centras, apačia ir keturi kampai. „Sodai“ naudojami vestuvinėse apeigose simbolizuojant „mažojo“ pasaulio giminę „di-džiajamę“. Namas, kaip makrokosmos simbolis, itin būdingas Rytų kultūroms, su kuriomis mūsų arealinė kultūra turi daug bendro.

Mano vieta žemėje — tėviškė, gimtasis kraštas, tai bene svarbiausias dvasinių vertybų atskaitos taškas. Jo materialioji išraiška — namas. Jo tradicijos saugomas karta iš kartos. Name buvo gimdoma ir laidojama, name buvo šventa vieta die-vybėms, čia buvo saugomas derlius. Taigi, name kertasi ir „medžio“ sistemos ašys — vertikaliai ir horizontaliai. Tai ryšių centrasis, visų universalijų ryšis.

Idėmiai ir nuosirdžiai apmatuokime mintimis savo susisuktą lizdelį seniju, šventų tiesų akivaizdoje. Pabandykime pažvelgti sau į akis. Kiekvienam mums nelengva, gal net ir sunkiausia suprast pirmiausia patį save. O mūsų namas apie mus pačius pasako viską. Išiklausykime į jį. Kiek daug įvairiausių „laivų“ mus supa: vienuose ižiūri abejingumą visam pasauliui, kituose — dvasinių ir visokeriopų apsileidimą, dar kiti neturi jokio savo veido. Kažkodėl nejaukiausiai lieka šalia didžiųjų mūsų „laivų“ — turtingų ir imantriai, tačiau visiškai bedvasių, visiškai šaltų.

Ar toli benuplauksim tokiu laivynu, ar pasieks jis savo svajonių krantą?

(Straipsnis bus tēsiamas kituose leidinio numeruose įvairiais teminiams aspektais: istoriniu, mitologiniu, socialiniu, pedagoginiu, gamtosauginiu ir t. t.)

Šiliniškių kaimo tragedija

(Atkelta iš 14 psl.)

Visi bijojo, tai niekas ne-pripažino. Tada pasakė, kad degins, ba kaimas esas banditų gūžta. Ir pradėjo padeginėti kaimą. Pradėjo degint nuo Gaizūčio Vlado daržinės, kurioj slėpės jo sunus. Padegus ivertą su daržine, jis turėjo išeit iš šieno, kur slėpės. Jis išejo pakėlęs rankas. Ji peršovė, ir jis nuvirtė. Ji peršovė, nors laikė pakėlęs rankas. Kitas paėjis galutinai nušovė. Norejo nušaut ir tėvą, bet leitenantas sudraudė. Jau buvo atstatytas

šautuvas, tėvui nušauts. Taigi pradėjo trobas degint. Buožėm daužė sienas, kad geriau degtu. Da ir benzino atsinešė. Matyt specialiai deginimui. Iš viso sudiegino 16 pastatų. 5 gyvenamus, kiti ūkiniai. Liko nesudeginta tik vieno gyventojo — Valiuko Vincos namai. A priežastis deginimo atseit buvus ta, kad kažkas Paūkojoj patiko aktyvistus ir sušaudė. Kiek jų nušovė, nežinau. Kažkas įtarė, kad kaimas miške yra banditų užėjimas, atseit banditų štabas...

Liudininkų parodymus užraše nacionalinio parko etnografas Gediminas Grašys.

Ne pykčiai, ne kerštui skatinanti patelkėme šlos tragedijos liudininkų pasakojimus. Blogis gajus, jis auga nelaistomas. Būtina sėti gérlo ir atminimo sekolas, kad ateinančios kartos nekartotų senų klaidų. Tiki, kad tam pasitarnaus ir ši apybraiža. Minėtas tragikas įvykis toli gražu ne vienintelis šiose Rytų Aukštaitijos apylinkėse. Apie kitus priminsime sekančiuose „Ladakalniuose“.

Vytautas
JUODAGALVIS

Tik 1920 metų sienos!

(Atkelta iš 15 psl.)

Prie šios svarbiausios ekonominės korektyvos pri-dėjus Nalibokų, Derevnios ir Naugarduko plotą, Lie-tuva galėtų valdyti Nemuno abu krantus virš 20 km į vakarus nuo Stolpcų. Šiotos korektyvos nepažeidžia kaimynystėje liekančios erdvės, palikdamos reikalingus geležinkelius ir plentus už sienos. Jos — ypač valdymas kairiojo kranto nuo Deliatyčių — būtų reikalingas atbalgti Lietuvos ūkiniam vienetui. Bet šiotos korektyvos didele dalimi remiasi gerais kaimynystės santykiais:

Zinoma, nuo savo pre-tenzijų į 1920 metų sienas Lietuva, turėdama visas teises ir titulus, negali atsiskirti. Be to, ir 1920 metų sienos reikalauja, kaip ma-tėme, korektyvų, visų pirmą liečiančią kairįjį Nemuno krantą, kuris gudams neturi ūkinės reikšmės. O Lietuvai, valdančiai di-džiausią Nemuno vagos dalį ir jo žiotis, jis yra būtinės.

Suvedant į krūvą visus čia pateiktuosius duomenis, naujose sienose Lietuva, be nedidelii ekonominii pataisų, užimtų maždaug 100000 kv. km plotą. Lietuva 1920 metų sienose (su Klaipėdos kraštu) apmė 88000 kv. km. Prie to dar reikia pridėti 12000 kv. km Mažosios Lietuvos. Prieškarinėmis statistikomis būtų 4,5 milijono gyventojų. Toji svarbi ekonominių pataisų, liečianti tik kairįjį Nemuno krantą iki Deliatyčių, sudarytų apie 2000 kv. km. Prie to dar reikėtų pridėti 4600 kv. km rytinių sričių (Brėslaujos šone ir Nalibokai, De-revnai). Tad visas Lietuvos plotas būtų apie 107500 kv. km.

Atrodo, kad dvasinė žmogaus kultūra labiausiai kasdieniniame gyvenime pastebima, taktingai ar netaktingai jam elgiantis. Kadangi netaktingumu pažedžiamą artimo meilę ir užgauna į jo širdį, tai ši klausimą verta giliau pavastyti.

Kas yra taktingumas? Sis žodis yra kilęs iš lotyniško žodžio tangere — liesti. Kasdieniniame žmonių gyvenime taktas reiškia visus žodžius ir elgesius, kuriais mes vieni kitus tartum dvasiniu liečiame. Jelgu tie žodžiai ir elgesiai artimo neužgauna, jei juose jaučiamas artimo supratimas, jei jam reikiama pagarba, mandaguomas ir melė, tai tokis elgesys, širdies švelnumo xvęptas, yra taktingas.

Taktingas žmogus nujaučia, kada kalbėti ir kada tylėti, kurią tiesos dalį pasakyti ir kurią nutylėti, kurluo būdu — tai pasakyti ir kaip pasielgti, kad nebūtų užgautas kitas žmogus ir jo teisės. Taktingas žmogus, susidurdamas su kitais žmonėmis, visada ir visur yra saikingas bei atsargus. Jis žino, kaip žmonių širdis yra trapi ir lengvai pažedžiamas. Jis stengiasi išlaikyti pusiausvyrą ir ramybę, kai susiduria su kitų pikta valia, nesupratimu, nekantruju ir nervingumu. Jis neužskrečia kitų neigiamybėmis. Jis moka skirti žmogų nuo jo pasauležiūros ir politinių pažiūrų, moka skirti samoninguą melą nuo nesamoningo apsigavimo ir jaime įstrigusiu prietaru. Jis visur pirmiausia mato žmogų ir jo žmogišką vertybę, o ne jo titulą, turta ar kurią kita, neesminę ypatybę, todėl su visais elgiasi vienodai, pagarbai, neduodamas niekam pajusti savo pranašumo, mokytumo ar kurio kito tikro ar tik įsivaizduoto savumo.

Taktingas žmogus skaitosi su faktu, kad kiti egzistuoja, kad yra skirtinti nuo jo, kad reikia juos suprasti ir pagal tai su jais elgtis. Jis moka prisiderinti prie visų žmonių, neatsižadėdamas savo nusistatymu ir įsitikinimui, moka prisitaikinti prie skirtintos jų padėties, išsiauklėjimo ir nuotaikos, darniai su jais bendraudamas. Jei kartais kitaip negali, tai verčiau neparodo ir pridengia savo jausmus, kurie nesiderint su artimųjų jausmais ir tik nulūdintų jų širdis. Ši taktingo žmogaus nusistatymą vaizduojant, pravartu prisiminti įvyki, pasakojamą viename G. Cesbronu kūryje. Kai vienas kunigas

Pirma kartą „Ladakalnyje“ pateikiami žymaus Kanados lietuvių velkėjo, kunigo Alfonso Grauslio mintis. Apybraža parengta iš žmonių dvasiniam ugdymui skirtos knygos „leškau Tavo veido“. Ši knyga susilaikė didelio pasisekimo lietuvių šeivijoje. 1971 metų „Lietuviškosios Knigos Klubo“ kiek pataisyta šios knygos leidima 1983 metais Toronte atkartojo Kanados lietuvių pranciškonys. Vėliau įvairiai tiražais ją kelis kartus išleido nelegaliai Lietuvos veikė nepriklausomi leidėjai. Tikimės, kad Alfonso Grauslio mintys bus naudingos ir „Ladakalnio“ skaitojojams.

Kun. Alfonsas GRAUSLYS

Kas yra taktingumas?

nelaimės palieastos mergaičės paklausė, dėl ko ji šypsosi, toji, taktingos bei heroiskos nuotaikos įkvėpta, atsakė: „Sypsauri, nes tai vienintelis būdas, kad nepravirkčiau“.

Kaip kiekvienas choristas klauso dirigento paduodamo tono ir jo diriguojančios laždelės, kad neklausydamas savo nedarniu garsu nesugadintų bendrojo darnumo, taip ir kiekvienas, o ypač kenčias ar susirūpinęs žmogus, duoda mums toną, nurodantį, ką ir kaip su juo kalbėti, kad tasai pasikalbėjimas neviršytu nesupratimą. Taktingas žmogus ta toną pajunta, išgirsta ir ji priima, nes jis yra „muzikalus“ gyveniminiška prasme.

Taktingas žmogus, kad ir pripuolamai pamatės tai, ko artimas nenori, kad jo gyvenime būtu pastebėta, neparodo, kad matė. Panašiai jis „neišgirsta“ tai, kas artimui būtu skaudu, jei žinotų, kad tai yra išgirsta. Jis „nemato“ ir nesiebi kito invalidumo, nes anam ir be kitų stebėjimo pakankamai skaudu, kad jis sužiplotas.

Taktingas žmogus įstengs „nepastebėti“ kurio nors nežtenkamai išsilavinusio asmens nemokšiškai pavartoto žodžio ar išsireiškimo ir sugebės jį taip atsargai atitaisyti, kad susidarys įspūdis, jog išgirstą tiesos dalį jis tik papildė ir patobulino. Jis taip pat neaudos prieš žmogų jį kompromituojančių žodžių, kuriuos anas labai susijaudinęs ar supykęs ištarė, nes tie žodžiai ne visada sutampa su žmogaus dvasios gelmėmis ir įsitikiniu.

Jis nekalbės nelaimingajam apie savo laimę, džiaugsmus ir pasisekimus.

nes nujaus, kad tada anam asmeniui jo gyvenimas atrodis dar liūdnesnis. Tad nėra dienos, įvykio ar asmens, su kuriais susiduria, kad neturetume progos parodyti širdies švelnumo. Visi ir viskas šaukiasi mūsų supratimo ir teisingo įvertinimo.

Netaktingas yra tokis elgesys ar žodis, kuris, nesiderindamas su reikalaujamu saikingumu, atsargumu ir švelnumu, užgauna artimą. Tai atbukusios širdies ir nejautrumo padarinys. Jis gali pasireikšti net tyliav, tik šypsniu, akiu žvilgsniu ar gestu. Kuo dažnesni kurio nors gyvenime netaktais, tuo labiau jis parodo savo neįssiauklėjimą ir nekultūringumą. O juk yra žmonių, net sviesuolių vadinamų, kurių kiekvienas pasirodymas žmonėse, kiekvienas pasikalbėjimas, tartum šesėlio, yra lydimas netaktingumu. Yra daug tiesos tvirtinime, kad „kai kam kalbėti“ ar užgaulloti yra tas pat“.

Tačiau yra tokį gyvenimo aplinkybių, kur visiems reikia ypatingai būdėti, kad nepasireikštų netaktingai. Tokio budrumo, saugojantis artimo neužgauti jo padėties nesupratimą, reikia, lankant ligoni, reiškiant kam nors dėl nelaimės užuojautą, ginčiantis opials klausimus, susidūrus su mums nesimpatingais žmonėmis, norint kuri nors įspėti ir pamokyti ir t.t.

Stai visa eilė netaktingų pasireiškimų pavyzdžių mūsų kasdieniniame gyvenime. Netaktinga yra kitiems statyti klausimus, liečiančius jų asmenį, o ypač jų privatum gyvenimą, nes žmogaus vidaus pasaulis yra toji artimiausia jo gyvenimo šventovė, į kuria

jis turi teisę nieko neįsileisti. Asmeninius klausimus gali statyti tik ypatingai artimi žmonės, nors ir jie rizikuja susidurti su netaktu. Tad nėra taktingas ir paprasciausias, ką susiklausimas, „Kur eiinate?“ Visa tai, kas dvelkia įkyriu klausinėjimu ir tardymu, yra netaktinga.

Taktingumo stoka būtu nekviečiamam prieiti prie savo pažystamo, kai tasai kalbasi su kitu mums nepažystamu. Toks priėjimas reikštų užsimetimą susipažinti, kai gal tuo tarpu nei mūsų pažystamasis nenoril mūsų su tuo savo draugu supažindinti, nei tasai nenori su mumis susipažinti. Viskas, kas dvelkia užsimetimui, yra netaktinga ir nekultūringa.

Netaktinga būtu pasakoti koki nors pajuokiantį anekdotą apie tokį asmenį kategorija, kurios bent vienas atstovas čia yra ir tą anekdotą girdi. Jokiu būdu negalima kitam sakyti, kad jis susenęs ir atrodo senesnis negu iš tikrujų yra. Labai netaktinga lovoje gulinčiam ligoniui pasakoti apie savo projektyuojamus paslinksmėminimus. Yra didelė takto stoka, svečiuose girti tokius valglus ir gérimus, kuriu ten nėra.

Aukščiausias netaktingumo pasireiškimas tai chamizmas, ką lietuviškai galima būtu vadinti žūlumu ar akiplėšiškumu. Jei netaktingumą galima dvasine prasme palyginti su žmogaus grubiu palietimui ar pastūmimui, tai chamizmas yra žmogaus spardynas. Tai dvasios storžielišumas, kurtumas, akllumas, kurs samoninguai nesiskaito su kitų žmonių nuotaikomis ir stoviais. Jeigu eiliniai netaktais dažnai būna neįsimastymo į kitus, be piktos valios, pasireiškmai, tai chamizmu tū ūveliniančių aplinkybių negalima priskirti. Susidaro įspūdis, kad jis gérisi ir minta artimui padarytais nemalonumais ir skausmais. Chamai — tai dvasios be-raščiai, kurie nemoka ir nenori iš artimo nuotaikos, akių ir veido išskaityti, kas jam nepatinka ar jį užgauna.

Chamizmo pasireiškimas yra rūkyti ten, kur užrašyta, kad draudžiama rūkyti. Šis chamizmas ypač aiškėja, kai pastebi, kad kai kurie ten esantieji parodo dėl rūkymo nepasitenkinimą. Chamizmas yra kalbėti sėdint su stovinčiu, neprašant jo atsisesti. Labai didelis chamizmas yra svečiuose nepadoriai kabinėtis prie moterų. Tokiu cha-

(Nukelta 1. 18 ps.)

Kas yra taktingumas?

(Atkelta iš 17 psl.)

milžinu dvelkia ir kai kurios mūsų laiku totalitaristinės sistemos, kur visiškai nesiskaitoma su tiesa, kur vyksta didžiausia kitaip manančių užgauliojimai, kur pakelti kumščiai, to chamizmo simboliai, aiškiai parodo jų nuotaikas. Tų nuojautą plitimą atspėjo rašytojas M. Proust, kai netoliomoje praeityje pranašavo: „Mus gali diena iš dienos užlieti dviguba barbarų banga — tai barbarų išorinių ir barbarų vidinių“.

Netaktingumo šaltinis — tai egoizmas, kuris į viską žiuri iš savo ir savo patogumų taško, kurs nesigilina į kitų padėti ir neįsidėmi ju reakciją į sa-

vo elgesį ir žodžius. Tokio įsigilinimo ir įsidėjimo labai reiktu, norint sumazinti netakto pasireiškimus. Todėl svarbu tiesiai iš pašalinėtų nugirsti, ką žmonės apie mus kalba, ką mums prikiša, nes tose kalbose dažniausiai yra bent dalelė tiesos. Žmonių kalbos — tai veidrodis (nors kartais ir nešvarus), kuriame galima matyti savo dvasios veida, nors kartais ir iškreipta. Tokiai atvejais dažnai galime pamatyti tai, ko paprastai nematomė, būtent, tai, ką reikia pataisyti. Jei kai kuriuose kultūringuose kraštose politinė opozicija yra apmokama, tai kodėl turėtume per daug nervintis, kai esame apkalbami, jeigu tose kalbose yra bent dalelė tiesos? Taktingumas laimimas nuo-

latiniu budėjimu, savęs ir kitu stebėjimu ir girdimas trečiųjų kritikos vertinimu.

Kovoti prieš netakto pasireiškimus mus ragina ir artimo meilė, nes mūsų netaktai užgauna artimo širdį, ja randais paženklinami. Jie stingdo jo šviesią šypsena, jo veido giedra, liūdesio debesimis pridengiami. O juk reikia budeti ir saugotis, kad nesugriaudum kurio nors žmogaus net iliuzijos apsigavimo, i kuria galbūt yra atremtas jo buvimas ir jo ramybė.

Taktingumas, būdamas dvasinės kultūros išraiška, tą kultūrą ir kituos į ugdo. Viena paprasta mergina B. Schaw veikale sako: „Ar jūs žinote, kada tikrai prasidėjo mano auklėjimas? Tai nuo tos valandėlės, kai mane pavadinote panele... kai atsistodavote, kalbėdamas su manim, kad man

nukeldavote skrybėlę, kai niekada pirmas neidavote per duris...“ Džentelmeno sąvoka yra neįmanoma be taktingumo, taip, kaip taktingumas neįmanomas be mandagumo. Bet prisimenant mandagumą, reikia pridėti, kad jis nėra lygias tas pat, kas taktingumas. Mandagumas daugiau liečia išorinę elgesį ir yra daugiau išorinės nuotaikos išraiška, o taktas yra daugiau dvasios gelmių pasireiškimas. Gali būti mandagių, bet netaktingų žmonių, kurie gali elegantišku ir rafinuotu būdu nuolat užgaujoti kitus.

Pilnas šimtaprocentinis taktingumas yra labai aukštostas kultūros pasireiškimas ir jam niekada nenusikalssti yra beveik neįmanoma. Tačiau, savęs auklėjimo pastangomis, turime siekti bent didesnių netakto išvengimo ir mažesnių skaičiaus sumažinimo. Kad ir per kliaidas iš kliaidų brisdami, turime siekti skaidresnės asmenybės sukūrimo.

Kalba originali

Dėkui muziejaus rėmėjams

Bronius KAZLAS

Senovės bitininkystės muziejaus bitininkas

Ižengėme į Naujuosius — 1991 metus. Nacionalinio parko „Aukštaitija“ direkcija ir visas kolektyvas žengia pirmuoju žingsniu kartu su nepriklausoma Lietuva.

Dauguma parko direkcijos darbuotojų — nauji žmonės. Jie pasirinko darbą čia, norėdami įgyvendinti svarbius Lietuvos istorijai, gamtai, žmonėms sumanyimus. Vienas iš tokų svarbių darbų nacionaliniame parke yra nauju muziejų įkūrimas. Tačiau iki šiol buvęs vienintelis Lietuvoje nacionalinis parkas buvo silpnai finansuojamas valstybės, trūko ir tuometinės jo vadovybės nuoširdesnio rūpėšio kultūros reikalais. Esant tokiomis sąlygomis, atlikti didesnės finansinės apimties darbus Parke buvo sunku. Atrado, ir 1991 metais naujoji — nepriklausomos Lietuvos vyriausybė neturės galimybų skirti daugiau lėšų nacionaliniams parkams. Negalim tikėtis didesnio pelno ir iš dar tik pradedamos ūkinės veiklos. Norėdami kuo greičiau užbaigtį Senovės bitininkystės muziejaus Stripeikiuose kuriamuosius darbus, kreipėmės į kai kurias organizacijas, susijusias su nacionalinio parko „Aukštaitija“ gamtos panaudojimu, bei ūkius, esančius parko teritorijoje, prašydami finansinės ir kitokios materialinės paramos. Dalis tuojau atsiliepė. Norime tarti viešą padėkos žodį Ignalinos kelionių ir ekskursijų biuro, „Atžalyno“ kolūkio kolektyvams, paskyrusiems muziejaus kūrybai po tūkstantį rublių. „Vilties“ kolūkio valdybai bei kolūkiečiams, parėmusiems mus pusantro tūkstančio rublių sumą. Tikimės ir toliau sulaukti ištaigų, organizacijų ir visuomenės paramos. Labai geranoriškai muziejui nori padeti „Atžalyno“ kolūkio pirmininkas J. Adomavičius. „Vilties“ ir „Atžalyno“ kolūkiai pavasari pažadėjo duoti po keletą spiečių muziejaus bityno įkūrimui. Ignalinos turistinės bazės direktorius Bilkis žada padėti apgyvendinti talkininkus ir kt. Kirdeikių kolūkio valdybos darbuotojai ir toliau padės su technika.

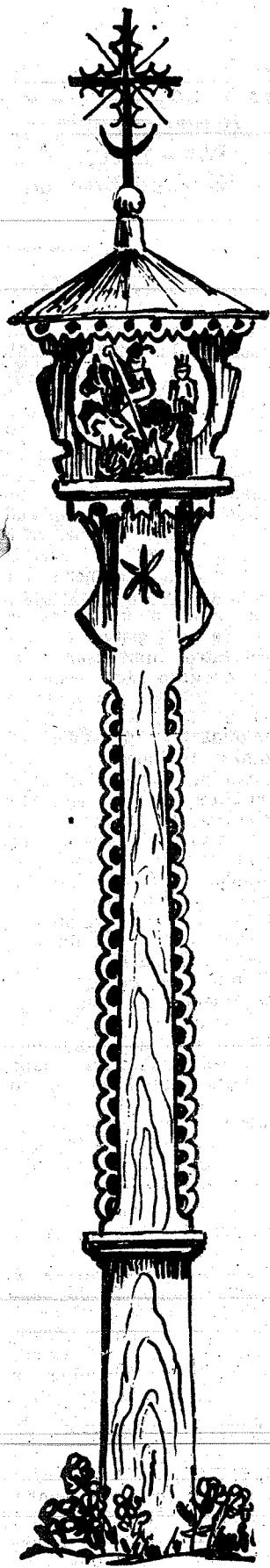
Ši parama, nuoširdus noras padėti, ugdo mūsų pasitikėjimą žmonėmis, žadina naujas kūrybinės mintis. O jų daug ir įvairių. Bet apie tai — kituose mūsų „Ladakalnio“ leidiniuose.

Juodupės vingiai.

Petro BILKIO nuotr.

PADAVIMAI. SAKMĖS. PASAKOJIMAI.

1990 m. balandžio 22 d.
Meironyse pastatytu koplystulpio projektinis piešinys. Dail. Aušra Galgalienė.

KRIOGŽLIO VERSMĖ

Prie Žiežulinio ežero iš po kelmo veržiasi vanduo ir upeliu bėga į ežerą. Sita vandenį vienos žmonės laikė stebuklingu, gydomuoju. Ligonialiai čia plaudavo akis, prausdavosi, o paskui apsišluostę, prirešdavo skarelę, skepetaitę, nosinę ar kitą daiktą prie ten nukarusių medžio šaknų.

Bet susirges ponios šuniokas ir ši at-

vežusi išsprausė ji toje vietoje, toje versmėje. Nuo to laiko vanduo nebėteko gydomosios galios.

Prie šaltinio gyvenantis Liudas Gasiūnas ir dabar atsinės nusipräust iš ten vandens. Žmonės juokias, kad senbernis prausias, kad nepasentų, nes dar nevedės.

Pasakojo: Juozas Meidus, Juozo, 70 m., gvy. Seimatiškė km.

Užraše: B. Juodzevičius, 1967 VIII 28.

KRONIKA

Kovo 29-tą pirmą kartą respublikinio konkurso tvarka išrinktas nacionalinio parko „Aukštaitija“ direktorius. Juo tapo 30-ties metų amžiaus miškininkas Kazimeras Kuliešius, kilęs iš Ukmergės krašto.

Balandžio 22-ąją, pašauliu dvidešimtą kartą minint Žemės dieną, Meironių kaime, gausiai dalyvaujant vienos žmonėms ir svečiams, pašventintas antruoju Lietuvos globėjo šv. Jurgio koplystulpis su užrašu: „Neduok, kad verktų žemę“.

Birželio 23-ąja etnografinio Antrųjų Salų kaimo apylinkėse Rasą — Jonines drauge su nacionalinio parko darbuotojais, Antalksnės ir Linkmenų apylinkių žmonėmis, šventė gausus būrys Vilniaus skautiškojo ir ajeitininkiskosjo jaunimo, KPI choras „Jaunystė“, kauniečių klubas „Tėviškė“ ir kiti parko svečiai. Tuo pat metu vienos gyventojų bei parko svečių Rasos laužai dar degė Palūšės, Puziniškio, Kimboriškės, Papiliakalnio, Šiliniškių ir kitų nacionalinio parko kaimų apylinkėse.

Nuo liepos 1-os d. nacionalinio parko „Aukštaitija“ direkcijai iš Ignalinos miškų urėdijos perduotos Vaišniūnų, Minčiagirės, Kaltanėnų ir Palūšės girininkijos. Jos tapo nacionalinio parko ūkiniai gamtosauginiu padaliniai. Tuo pat metu baigtą telkti naujoji nacionalinio parko „Aukštaitija“ vadovybę.

Rugpjūčio 2-ąją d. Kaltanėnų parapijoje buvo švenčiami šv. Porculinkėlės atlaidai ir Kaltanėnų bažnyčios titulo — šv. Marijos angelikos šventė. Po pamaldų pašventintas Kaltanėnų kryžkelėje pastatytas kryžius. Iškilmėse dalyvavo daug žmonių.

Rugpjūčio 12-ąją, kaip ir kasmet, Palūšės parapijoje itin iškilmengai buvo švenčiami tradiciniai čia šv. Lauryno atlaidai.

Rugpjūčio 18-ąją, per šv. Roko atlaidus, Ažvinčių kaime, minint jo 500-tąsias metines, iškilmengai pašventintas nacionalinio parko meistro Teofilio Patiejūno padarytas paminklinis kryžius.

Rugpjūčio mėnesį Vyžių ir Rūgšteliškio kaimuose pradėjo veikti nacionalinio parko direkcijos rūpėsčiu suremontuoti arkliais su kaimių skiedru (viet. tame skiedu) plovimo įtaisai.

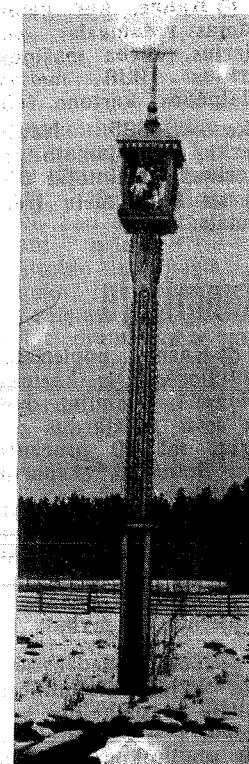
Rugsėjo 18–19 dienomis Neringoje įvyko esamu ir kuriamu nacionalinių parkų direktorių ir rajonų savivaldybių atstovų susitikimas, kuriamė buvo aptarti nacionalinių parkų steigimo ir jų vystymo pagrindiniai klausimai. Priimtas kreipimasis į Lietuvos Respublikos Aukščiausiąja Tarybą ir Lietuvos vyriausybę.

Rugsėjo 29-ąją etnografiniame Antrųjų Salų kaimo įvyko jau treči metai tame veikiančio klojimo teatro paskutinis šiuo metu vaidinimas, pareng-

tas pagal Valžango velikalą „Lietuvos žodis“.

Rugsėjo 29-ąją netoli Ginučių kaimo lygiadienį šventė Koordinacinio Rytų Aukštaitijos jaunimo centro (Rokiškis) nariai. Prieš šventę jos dalyviai, vadovaujami nacionalinio parko mokslinio bendradarbio Gedimino Grašio, talkino tvardant Ginučių piliakalnio slaitus.

Spalio 1 d., po 8-rių metų tremties, nacionalinio parko vadovybės kvietimu, į parką dirbtį sugržo Senovinės bitininkystės muziejaus Stripeikiuose įkūrėjas bei liaudies meistru stovyklos 1977-tais metalas nacionaliniame parke organizatorius Bronius Kazlas.

Sv. Jurgio koplystulpis
Meironių km. 1991 m.
Petro Bilkio nuotr.

VERTAZINOTI

Lietuvoje

◎ Lietuvos miškai užima dešimt kartų mažesnį plotą, negu Suomijos, kasmet iškertama 3,2 milijono kubinių metrų medienos (Suomijoje 49 milijonai kubinių metrų);

◎ Jeigu išmoktume tai, ką iškertame, racionaliai perdirbtai ir panaudoti, kasmet išvirtume 400 tūkstančių tonų celuliozės, deficitinės prekės, vertos 320 milijonų dolerių;

◎ Jelgu miškus augintume protingai, kaip juos augina suomai, tai nė kiek nedidindami dabartinių miškų plotų, kasmet galiėtume paruošti 7 milijonus kubinių metrų medienos, patys ją perdirbę į popierių, gautume 700 milijonų dolerių;

◎ Lietuvos piliečiai per metus suvartoja vidutiniškai tik po 43 kilogramus popieriaus, vakarų vokiečiui jo prireikia 190 kilogramų, anglui — 154, prancuzui — 130, švedui — 233 kilogramų;

◎ Kaune, kur gaminamas rašomasis popierius, dirba mašinos, pirktos 1936 metais, Klaipėdos kartono fabrike — 1895, Naujų Verkių vyniojamojos popieriaus gamintojai dirba su 1838 metų irenimais.

Suomijoje

◎ Kasmet popieriaus, celuliozės ir kartono pramonė Suomijai duoda šešis milliardus dolerių, tai 30 procentų viso Suomijos eksporto;

◎ Puse iškirstų medžių Suomijos pramoninkai sudrožia į skiedras ir iš jų „verda“ medžio masę, reikalingą popieriaus gamybai;

◎ suomai medžių sėklas sėja šiltnamiuose, vėliau jų daigelius persodina į lysves, o iš jų jau sodinukus pasodina į tą pačią vietą, kur iškrito medžių;

KRASHTOTYRA

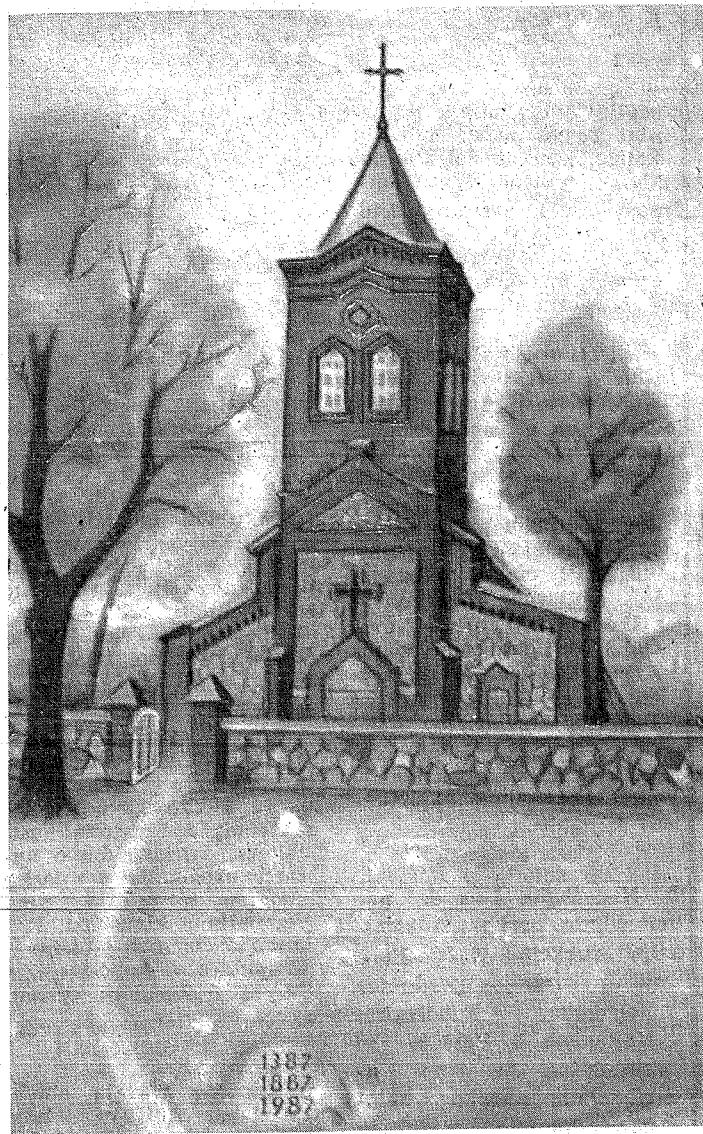
Kaip jau tikriausiai pastebėjote, savo leidinyje pateikdami jvairių Aukštaitijos vietovių aprašymus, dažnai naudojamės Broniaus Kvyklio veikalais „Lietuvos bažnyčios“ (Chikago, Illinois, 1986) ir „Mūsų Lietuva“ (Chikago, Illinois, 1964—1968). Šią tradiciją numatome tęsti. Ši kartą siūlome jūsų dėmesiui Broniaus KVKLIO apybraižą „Linkmenys“.

LINKMENYS

SVC. TREJBES PARAPIJOS BAZNYCIA

Linkmenų miestelis išskirtas prie Žiezdro ir Usių ežerų, 12 km į vakarus nuo Ignalinos. Iš čia eina kelias į Svenčionėlius, Ignaliną, Uteną, Tauragnus. Apylinkės kalvotos. 5 km į šiaurės rytus nuo miestelio yra Linkmeno ežeras (76 ha ploto). Manoma, kad pirmoji Linkmenų vardu vietovė buvo įsikurusi prie šio ežero, gavusi ir jo vardą.

Vietovės vardas įvardiuose dokumentuose skir-

Linkmenų bažnyčia (pieš.)

tingai rašomas ar tariamas. Kryžiuočių kronikose — Lengmene, kituose raštuose — Linkménai, Linkmenis. K. Kardelis („XX Anžiūs“, Nr. 9, 1940) rašė: „Paskutiniu metu spaudo ir ištaigų bylose išgali Linkmenys. Tačiau nei pastarasis, nei ankstyvesnieji pavadinimai nėra teisingi. Patys linkmeniškai, kurie savo vietovardžių vardą geriau už visus žino, vadina Linkmenes ir ištaria visuose linksniuose su pastoviu kirčiu šaknyje. Tą patį patvirtina kun. Silvestro Gimžausko 1885 m. knygutė „Linkmenes“ ir prof. Bugos „Kalba ir senovė“ I d. 246 psl., kur sakoma: „— miestelis vadinas Linkmenes — ir pagaliau Tarasenkos archeologinis — Liet. žemėlapis. Gal 16, 17 šimtmetyje buvo sakoma Linkmenai, nes tam pritartu užrašai žemėlapiuose M. K. Radvilos 1613 m. Lingmanij, Homano 1702 Lingmiani ir ezero vardas Linkmenas. Pagal bendrinės kalbos dėsnius jau gauname ne Linkmenes, bet Linkmenys. „Iš viso vietovardžiai neturėtų būti nei moderniniam, nei pritaikomi laiko dvasiai. Palikime juos tokius pačius, kaip pramine mūsų téval ir protéviai“. Taip rašė linkmeniškis Kardelis. Bet kalbininkai nustatė vardą Linkmenys.“

Istorinės žinios. Prie Linkmenų — Tauragnų kelio, 1 km į vakarus nuo miestelio, yra piliakalnis, Pilale vadintamas. Jo papédėje rastos III—VIII a. gyvenvietės liekanos. Kronikinkas H. Vartbergietis, aprašydamas Livonijos ordinio žyglius į Lietuvą 1373 II.14—21, mini ir Linkmenų apylinkes. Manoma, kad Linkmenų pilis (castrum Lengmene) buvusi dabartiname Ginučių piliakalnyje, esančiame 7 km į šiaurę nuo Linkmenų miestelio. Šias apylinkes ordinės dar puolė 1433 I.30—II.9.

Linkmenų valsčius istorijos šaltiniuose pradėtas mininti 1434 m. Tada jis

(Nukelta į 21 psl.)

(Atkelta iš 20 psl.)

priklause Vilniaus tijūnijai.
Linkmenų dvaras minimas
XV a. pradžioje. 1413 m.

LINKMENYS

Linkmenų jaunimas baltaienkių okupacijos metu pasižymėjo ir meno savyeikla.

Nuotraukoje: 1932 metais suvaldintos „Genovaitės“ artistai, tarp jų pirme eilėje Vincas Blažys, kurį okupantai numarino kalėjime.

K. Umbražūnas

gale Jame buvo sustojęs garsus prancūzų keliauninkas Gilbert de Lennoy. Savo aprašyme mini, kad čia buvęs vairinamas kepta lūšiena. Ji buvusi ant iešmo ugnynėje čiškinta.

1554 m. Linkmenų dvarui priklausė 3 valstybės ir miestelis su 43 kiemais, bažnyčia, 2 smuklėmis, spirito varykla; Linkmenys priklausė Ukmergės apskričiai. Valdovas dvarą administruoti buvo pavedęs Narbutui, vėliau Omulskiui. Carinės Rusijos laikais Linkmenys priklausė Švenčioninių apskričiai. Dvare žemė buvo išdalyta valsiečiams išsipirkintai. Linkmenys iš senų laikų garsėjo savo gerai išaugintu lietuvių pluoštu.

R. katalikų bažnyčia buvo pastatyta ir parapija įkurta 1517 m. Zygimanto Senojo paliepiimu. Jai buvo paskirta ir nedidelė beneficia, vėliau padidinta; prisikirta ir smuklė. Bažnyčia minima 1522 m. Vilniaus vyskupijos aktuose. Tada parapija priklausė Brėslaujos dekanatui. 1554 m. dvaro inventoriuje rašoma, kad bažnyčia esanti labai sumenkusi, apšepusi ir kad jau paruošta medžiaga naujos bažnyčios statybai. Maž-

daug tuo metu ji ir buvo pastatyta. 1720 m. grafas Tiškevičius pastatydino naują medinę bažnyčią. 1887 m., klebono kun. Simanskio ir parapijiečių rūpesčiu bei lėšomis, pastatyta dabartinė mūrinė bažnyčia.

1920 m. Linkmenų miestelis atiteko lenkams. Parapija buvo administracijos linijos perskirta į dvi dalis. Klebonas kun. Juozas Breiva (gim. 1891 m., kūnigui pašventas 1913), didelis lietuviybės puoselėtojas, išvengė lenkų keršto bei kalėjimo. 1925 m. pasitraukdamas į nepriklausomą Lietuvą. Cia jis iš Lietuvos pusėje likusios parapijos dalies įsteigė naują Kirdeikių parapiją ir pastatė bažnyčią. 1925 m. Linkmenų parapija turėjo 4783, o 1939 m. tik 1647 parapijiečius.

Lenkų valdymo laikais, nepaisant persekiojimų, lietuviška veikla parapijų buvo gyva. Lietuvių skaitė Vilniuje leidžiamus lietuviškus laikraščius, meldėsi iš lietuviškų maldaknygių. Kurį laiką Linkmenys buvo lietuviškos spaudos iš nepr. Lietuvos į Vilniaus kraštą gabenimo punktu. Spauda buvo vežama laiveliais, kuriuos ežero viduryje sutikdavo iš lenkų

pusės aplaukę kiti laiveliai ir perimdavo krovinių. Iš Linkmenų spauda plito po visą Vilniaus kraštą. Linkmenyse ir kai kuriuose parapijos kaimuose veikė lietuviškos mokyklos, lietuviški organizacijų skyriai, vėliau lenkų uždaryti. Tada daug linkmeniškių nukentėjo: buvo lenkų suiminių, tardomų, kalinių, mušamų. Bet ūkininkai, kaimo moterys, kuniagai, mokytojai, moksleiviai energingai priešinosi okupantams ir parodė daugybę gražių patriotizmo pavyzdžių.

„XX Amžius“ (Nr. 1, 1940) išspausdintoje korrespondencijoje iš Linkmenų pateiktas tokis vietovės vaizdas:

„Prie Didžių karų buvo judrus miestelis. Turėjo apie 2000 gyventojų... Lenkams bevaldant prasidėjo miestelio nykimas. Kelis kartus išdegino gaisrai. Prekybininkai ir kiti gyvenančieji iš pinigų išvažinėjo. Valdininkus ir privačius namus išvežė į gretimus miestelius. Dauguma ūkininkų persikelė į N. Lietuvą. Šiandien, atgavę laisvę Linkmenys, daro siegiantį išpūdį. Lenkų viešpatavimo pėdsakai — liko tik griūvančios su (Nukelta i 22 psl.)

VERTAZINOTI

○ kasmet Suomijoje iškertama 49 milijonai kubinių metrų medienos;

○ Suomijos pramoninio miško šeimininkai kiekvienam, kuris pagadina hektara sodinuką, sumoka 7000 markių (tieki kainuoja „Zigu-liai“);

○ Suomijos poplieriaus, celuliozės ir kartono pramonėje, pagaminančioje 30 procentų eksportinės produkcijos, dirba tik vienas procentas šalies darbininkų;

○ Suomija gamina penkiolika kartų daugiau poplieriaus, nei jos pačios poreikiai.

SSSR

○ SSSR kiekviename hektare po kirtimų puvimui lieka 30—50 m³ medienos, labai dideli medienos nuostoliai miško transportavimo ir plovimo, gamybos metu (pvz., Tolimųjų Rytų regione jie sudaro daugiau nei vieną trečdali);

○ kasmet SSSR su-pudoma apie 60 mln. m³ jau paruoštos transportavimui medienos (pagal oficialią statistiką), kas prilygsta metinei miško paruošu apimčiai tokiose šalyse, kaip Suomija ir Svedija;

○ SSSR miško pramonė 5—6 kartus atsilieka nuo išsivysčiusių šalių pagal iš vieno tūkstančio tonų išpjautos medienos pagaminamą celluliozės, kartono, fano kiekį;

○ metinis medienos deficitas SSSR — 20—25 mln. m³;

○ SSSR eksportuoja miško produkcijos gerokai mažiau nei Suomija, kurios medienos atsargos vos 6% nuo SSSR;

○ pagal poplieriaus gamybą SSSR užima 47-tą vietą pasaulyje;

○ daugelyje SSSR vietu vykdytas tik miško kirtimas be jokių jo atkūrimo darbų, miškų akiai kurti 25—30 metų;

LINKMENYS

(Atkelta iš 21 psl.)

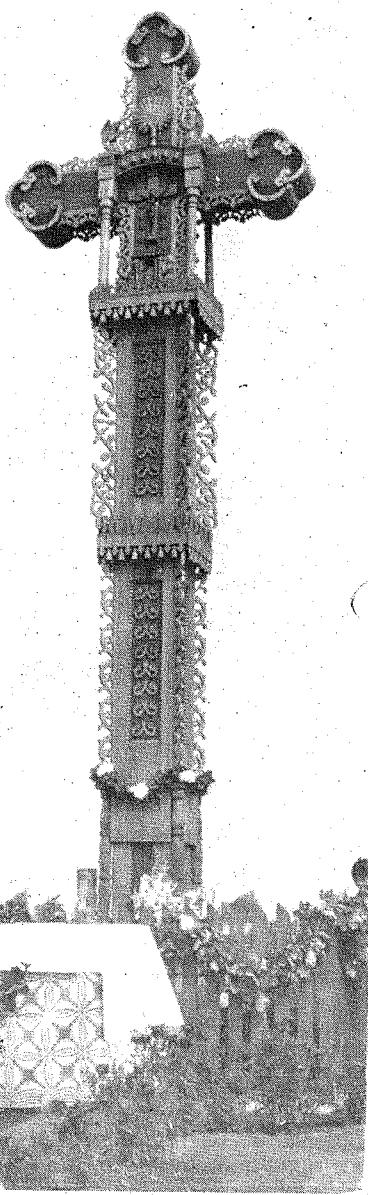
kiaurais stogais lūšnos. Linkmeniškiai greitu laiku vargai pajėgs atsistatyti, nes gyvena labai skurdžiai. Reikalinga liems parama, suteikiant lengvesnėmis išsimokėjimo sąlygomis statybinės medžiagos. Miestelis turėtų būti perplanuotas. Siandien Linkmenyse nėra né vienos istalgos, išskiriant 2 pradžios mokyklas. Organizacinis veikimas silpnas. Neblogai organizuoti ugniesgesiai. Turi savo namus su diadele sale ir garažu gesinimo įrankiams. Saušiai per šventes suruošę vakačą. Vaidinta „Stebuklin-gas ragas“. Panaikinus leidimus, per šventes pri-važiavo daug žmonių iš laisvosios ir buvusios okupuotos dalies. Bažnyčioje senesniųjų veiduose buvo matyti riedančios džiaugsmo ir iškausmo ašaros, nes po tiekos metų nelaisvieji at-gavo laisvę ir susitiko su

laisvaišiais broliais“.

Linkmenims grįžus Lietuvai, valsčiaus centro čia nebebuvo. Vietovė priklauso Svenčionelių apskričiai.

Bolševiku okupacijos metu Linkmenys yra sovchozo ir Ignalinos rajono apylinkės centras. Nesukūrus pramonės, miestelis neišauga. Gyventojų skaičius: 1897 m. — 847, 1959 m. 345, 1980 m. 342. Yra vi-durinė mokykla.

Linkmenų parapija pri-klauso Svenčionėlių deka-natui. 1939 m. kunigų sa-rašuose klebonu pažymėtas kun. Ignas Montvilas (gim. 1883 m., kunigu pa-švēstas 1908 m.), i Linkmenis paskirtas 1935 m. Pokario meto sarašuose klebonais minimi kunigai: Donatas Puidokas, Aldas Ceponis, Edmundas Pau-lionis. 1986 m. išrašytas kun. Jonas Lauriūnas (gim. 1924 m., kunigu pašvēstas 1954 m.).

1989 metais atstatyto Linkmenų kryžiaus pašventini-mas: prie kryžiaus meldžiasi kunigas Jonas Lauriūnas.

Žodynėlis

RYTU LIETUVOS KAIMO STATYBINIAI TERMINAI

ardas. Jaujos kartis, ant kurios stato džiovinamus linus ar javus. Plg. gréda, artikas, artykė. Tarp sienos ir stogo tarpas, padarytas iš stačių lentelių. „Artykė uždėjus, anttvartė dvigubai padidėjo“ (Plokščiai, Sa-kių r.).

aruodas. Klėtyje ar kitur iš nestorų rastų ant lentų padarytas užtvaras grūdamas pilti ar daržovėms laikyti; miega. „Jau tau negardi aruodinė duona, nori tarbinės“ (Armoniš-kių, Vrn.).

atšlaimas. Geras, švaru-sis kiemas. „Aptvėriau atšlaimą lenteline tvora“ (Molėtai).

bamblys, bumblys. 1. Mažas šiaudų kūlelis, dedamas ant stogo kraigo arba iš galo. 2. Siaudi-nio stogo kraštas, galas; šiaudų kūliukais ap-rišta kartis, dedama prie stogo krašto (prie skliautu). 3. Siaudų ryšulis, dedamas viršum kluono durų, kad nepripustytų.

bégūnas, bégūnai. Medinis durų itvaras, tokis vy-rius. „Patepk bégūnus riebalais, darinėjant du-ris, labai čypia“ (Rud-nia, Vrn.).

čytas, ščytas, žr. skliau-tas 1.

čiukuras 1. Namų galos (skliautų) skyli. „Sto-go gale kiaurymė ties šelmaniu (kraigui) va-dinasi čiukuras“ (A. Juškos žodynas). 2. Auk-štinis, garlaidė. „Jau pilna gryčia dūmu, tur-būt čiukuras neatidarytas“ (Antazavė).

dangtis, stogas „Anas tai per visą savo gyvenimą an dangčio ir an dang-čio (vis dengia stogą)“ (Svedriškė, Ign.). Dar užrašyta Armoniškių k. Vrn.

daržinė. Trobesys šienui (pašarui) laikyti. „Nu-ėjė į daržinę ištrauk man porinį važi (Punks, Sn).

dienykas Diendaržis „Išva-ryk karves dienykan“ (Palūšė, Ign.).

gailinė, gallinis išilgai stogo šelmaniu einanti stora kartis, prie kurios prikaltos ar užkabintos gegnės. „Su paskutiniais senosioms pirkios grebės-tais ir klojimų galliniams griuvo ir netolima praeitis“ (Nepriklausomos Lietuvos raštuose). „Net ant gallinės prikimšom šieno“ (Salduiškis, buv. Svenčionelių, dabar Ut. r.) Plg. permetė.

gegnė. Stogo sparas, kreklas. „Sunérém gegnes,

tuoj kālsim grebéstus“ (Ut.).

gėvelis. Dvi sukalbos karte-lės, kurios žargdinamos ant kraigo, kad vėjas nedraskytų; žirglys. „Vė-jas numetė nuo stogo gėveli“ (Rudamina, Lzd.).

gonkas, gonkal, gonkos.

Prieangis, priebutis, prie-namis, veranda. „Ju na-mas geras, su stikliniu gonku“ (Ut.). „Žirgeliai sukinkytin, prie gonkeliu sustattyti“ (Lietuvių dai-nos... Šiaurės-rytų Lie-tuvoje, dr. A. R. Niemi ir kun. Ad. Sabaliaus-ko surinktos, 1911 m.)

grebėstas. 1. Kartis, kala-ma arba rišama gulsčia ant gegnių. „Grebeštai rišami prie skirpsčių ryk-stemis“ (Gervėčiai, Astr.). 2. Zardo kartis. „Grikius sudėk tarpu žardo gre-béstų“ (Marcinkonyse,

Vrn.).
grebėstavimas, grebėstuoti. Grebéstus prie gegnių prikalti, prigręžti, pri-rišti. „Jau apgrebėstavo ir vainiką pakabino“ (Dusetos).

grėda, grédas. 1. Pirkios kartyse prie sienų kam-nors džiovinti; dvi kartelės po lubomis ties krosnim malkom džio-vinti. 2. Kartelių lubos tvarte šienui krautinė. „Ant grėdų šieną krauna“ (Merkinė). 3. Kartelės klojime ant sių kam nors uždėti. „Spragilas ant grėdos kabos. Šeklinius dobilus sume-sim ant grėdų“ (Ruda-mina, Lzd.). 4. Ardas (jaujos). „Visas grėdas linais uždžiovėm“ (Ruda-mina).

Tėslynis kitame „Ladakalnyje“

MŪSŲ PAMINKLAI

Meironių paminklas

(ARBA VIENO IŠGELBÉTO SKENDUOLIO ISTORIJA)

Meironių kaimo pradžioje, prie kelio į Ignaliną, stovi geležiniu kryžiumi vainikutas marmurinis paminklas. Paminklas turi savo itin įdomią pastatymo istoriją. Kaip skelbia granite iškaltos raidės: „Meironių Sv. Kazimiero draugijos paminklas pastatytas dvejų metų suaktuvėms skyriaus įsikūrimo atminimui“. Užrašo apačioje data — „1929 m. lapkričio 28 d.“.

Padarė jį meironiškių užsakymu Sventinės. Sventinės buvo numatyta per garsius Palūšėje šv. Lauro atlaidus. Prieš atlaidus paminklas buvo pastatytas Meironių kaimo pradžioje. Sventinėlui ruošesi visas kaimas, susiprasę giminės, draugus. Tačiau atlaidų ryta meironiškių paminklo neberado. Per naktį paminklas diungo. Paaiškėjo, kad jis išvertė lenkų pasienio KOP kareiviai ir nuvežė laivu paskandino Lūšio ežere. Lenkams nepatikės lietuviškas užrašas „Sventas Kazimieras, Lietuvos Patronė, vesk mūsų tévynę į šviesią ateiti“. Kryželis mėtėsi ant žemės, mat lenkai taip pat katalikai, ir kryžiaus skandinti neišdriso. Paminklą paskandino kitame Lūšių ežero gale, laimei — netoli kranto ir nelabai giliai, nes kariūnai numatė, kad valtis, verčiant paminklą

į vandenį, gali apvirst ir bijoje naktį tamsoje pasieksti. Pašventinimo iškili-mės buvo suirutdytos.

Tačiau žvejai greitai surado paskandinimo vietą. Meironiškių nutarė pa-

minklą iškelti. Vasarą tai padaryti buvo sunku, jis buvo iškeltas jau žiemą, iškirtus eketę. Paslėpę paminklą, meironiškių jis išsaugojo iki 1940 V 26, kai lenkų žandaro Palūšėje

ir pasieniečių Meironyse jau nebebuvo. Tą dieną paminklinis kryžius vėl buvo pastatytas ir pašventintas. Tada Meironyse, anot Jérōimo Cicéno, „Lietuvos vėliavos plazdėjo saulėje ir varpu iš Palūšės gaudime“ (Vilnius, Tarp audru, 205 ps.).

Apibendrinant šią istoriją, galima pasakyti, kad meironiškių paminklinių kryžių pastatė po laiminga žvalgžde, juk daug pavojingesni už lenkmečio jam buvo stalinmečio metai... Sunku dabar suvokti, kas jį apsaugojo nuo sunaikinimo. Neturėtų bent dabartiek pavoju atlaikiusio paminklo likimas priklausytis nuo meironiškių rūpestingumo ir jų pastebinčiųjų geros valios. Tokių paminklų ne tik Nacionaliniame parke, bet ir visame Vilniaus krašte liko labai nedaug. Tieki Vytauto Didžiojo, tieki Sv. Kazimiero jubilejams skirti paminklai čia buvo ne tiek Lietuvos atgimimo, kiek pasipriešinimo okupacijai simboliai. Ne atsитikinė ir paminklinio kryžiaus vieta. Dar šio amžiaus pradžioje kryžiai stovėdavo kiekvieno kaimo pradžioje ir pabaigoje, jie turėdavo saugoti kaimą nuo nelaimių. Tad šis paminklinis kryžius yra ir svarbi, neatsiejama etnografinė Meironių kaimo dalis. Visa tai apsprendžia būtinumą kuo greičiau Meironių paminklinį kryžių įteisinti kaip valstybės sau-gomą istorijos paminklą.

Artingas GORODECKIS
P. Bilkio nuotraukoje:
Meironių paminklas 1991m.

Paridinėkim

Iš senųjų liaudies švenčių ir jų tradicijų iki mūsų dienų išliko tik mažos jų nuotrupos, kurios daugiau žinomas tik siarūm mokslininkų ir mėgėjų ratui. Vertėtū jas prisiminti ir atgaivinti mūsų dienomis. Viena iš tokų tradicijų yra kiaušinių ridinėjimas per Velykas.

Margučių ridinėjimui vieta buvo parenkama pirkloje, klojime ar lauke, kad būtų daugiau vietas. Viduryje pastatoma lenkta, išskobta lenta arba lovelis. Vienas galas paremiamas pagaliu, kad kiaušinis lengvai riedėtu. Nuo lento viršaus paleidžiamas kiaušinis ir stebima iki kur nuriédės. Tada nepaliestas paliekamas toje vietoje, iki kur nuriédėjo, po to ridena kitas žaidėjas savajį. Jei kiaušiniai susidaužia, abu

atitenka antrajam, o jei nesusiliečia, ridenamas sekantis. Žaidimo trukmė priklauso nuo žaidėjų ir kiaušinių kiekio. Sudužę kiaušiniai iškart buvo suvalgomai, o jei išlošdavo daug, parsinešdavo namo arba kam nors dovanodavo, dažniausiai merginoms ir draugams.

Apeiginis kiaušinis, susilietęs su žeme, turėjęs atnešti jai gyvybingumą. Ridinėjant kiaušiniai atsitenkdamai į kitą pradaužiami ir suteikia žemei gyvybę.

Ši linksmą ir įdomų žaidimą vertėtū atgalvinti, ypač kur yra vaikų. Nesunku lovelio vietoje panaudoti lentą iš namų apyvokos daiktų arba ir specialiai ją pasidaryti ir susikvetus keletą kaimynų vaikų surrengti varžybas, nustatyti, kieno kiaušiniai apvalesni ir tvirtesni. Žaidimui patartina naudoti kietai virtus kiaušinius.

Vertėtū nepamiršti margučių daužavimo. Margučiai, skirti daužavimui, parenkami stipriausi. Paprotybės naujų vyrai bei vaikinai, pasiėmę muzikos instrumentus, eidavo per kaimą, užsukdami į kiekvienus namus, kur yra merginų. Lalaininkai apdainuodavo tų namų merginą, linkejė laimės namams. Dovanoto ir patys gaudavo dovaną — margučių.

Parengė NP etnografas
Gediminas GRASYS

RETAI MATOMI

Išeik vidurnaktį i girią...

Nacionaliniame parke fauna globojama ir sau-goma diferencijuotai. Smul-kieji paukščiai ir be žmo-gaus pastangų randa sā-lygas gyventi. Gerokai sun-kiau stambesniems paukš-čiams. Jie opiai reaguoja į aplinkos pakitimus, ken-čia nuo plėšrūnų. Laimė, jie „pasiduoda“ globojami: naudojasi dirbtinėmis liz-davietėmis. Apie plėšriųjų paukščių apsaugą ir globą jau ne kartą rašyta. Pelē-dos taip pat prašosi pa-galbos — stinga perėjimo vietų. Todėl joms iškelėme apie 130 inkilų. Iškelti inkilus — tai tik darbo pra-džia. Reikia juos prižiūrėti ir tikrinti, kokią naudą jie duoda. Dibrti su pelē-domis sunku — ju elgsena ir dauguma ekologijos de-talių atskleidžia tik nak-tį, bet dienomis laukia jau kiti darbai...

Užtat aiškintis pelėdų paslaptis yra nepaprastai idomu. Sie paukščiai visur negausūs, todėl mokslinių tyrinėjimų atžvilgiu yra „sunkus“ objektas. Nė vienas ornitologas SSSR nėra padaręs rimto ir originalaus darbo apie pelėdų ekolo-giją. J. Pukinskis, trejetą metų praleidęs Primorės krašte, surinko medžiagą apie usurinio apuokėlio, aš-rianagės pelėdos, apuoko žuvininko biologiją. Iki tol net pagrindinės žinios apie tuos paukščius buvo menkai arba visai nežinomas. O Lietuvoje? Dažnai pasina-dojama kitų tyrinėtojų frag-mentiškai surinktomis ži-niomis. Kol kas mūsų Res-publikoje pelėdas rimtai émési tyrinėti S. Rumbutis, baigęs biologiją VVPI.

Pelėdos nuo kitų paukš-čių skiriasi daugybė ana-tominė, morfologinių sa-vybų, gyvenimo būdu. Toje praeityje, kai paukš-čiai diferencijavosi į gi-miningas grupes (maždaug prieš 60 mln. metų), pe-lėdos jau buvo naktiniai

paukščiai arba jais tapo evoliucijos eigoje. Pelėdos idealai prisitaikiusios gy-ventį naktį. Jų skrydis be garso, nes plunksnos mink-stos, viršuje padengtos pū-keliais lyg švelniausi vel-tiniu. Laikant pelėdą ran-kose, juntama, kad jos kū-nas gerokai mažesnis, negu matosi. Didelės akys, nu-kreiptos iš „žmogiško veido“, teikia binokularinę re-gėjimą, gerai mato naktį. Jos gali sudaryti net 5 proc. pelėdos kūno svorio (žmogus, sveriantis 80 kg, atitinkamai turėtų akis po 2 kg kiekviena). Pelėdų akijų tinkleinėje šviesą juntančiu lasteliu yra 300 tūkst. daugiau negu žmo-gaus. Akys nejudą, todėl pelėda į garsą atsuka gal-vą. Sis judės būna toks žaibiškas, jog ji sunku su-gauti žvilgsniu. Bet tobu-liausias pelėdų organas — ausys. Ausų angos dideles, o būgnelių paviršius padin-tinas. Pvz., balinė pelėda vienoje ausyje turi 4,5 tūkst. klausos receptorų daugiau negu bandinis. Dėl tokios fantastiškos jų klausos, nak-tinis sekti pelėdų gyveni-mą darosi neįmanoma. Kai stebėtojas naktį palapinėje sėdi talp tyliai, kaip bega-li, pelėdos aiškiai girdi, kaip pakeliamą ranką, su-gniaužiamą pirštai, nuryja-mą seilę... Tamsoje me-džiojančiu pelėdų ausų an-gos užima daug vienos kau-kolės šonuose, atsiveria skirtingose vietose, be to, asimetriškos viena kitai. Isivaizduokite, kaip atrody-tų kuris nors žinduolis, kur-lio viena ausis žemiau, ki-ta aukšciau! Bet pelėdų galvos, priešingai, yra ru-tuliškos ir mielos pažiūrėti. Idomu ir tai, kad pelėdos negirdi tu garsų, kurių joms nereikia.

Pelėdos visais atžvilgiais naudingi paukščiai. Jų pa-grindinis maistas — žmo-gui nepageidaujami peliniai graužikai. Per sezoną vie-

na pelėdų šeima, kad pra-simaitintu ir užaugintu val-kus, sunaikina iki 2000 pe-lių. Kuo pelėdų daugiau, tuo jos naudingesnės. Be-to, estetiškai praturtina kraštovaizdį. Žmogui, dir-bančiam su pelėdomis, kaip ir dera, pasitaiko neeilinių emocijų, netikėtų nuotykių, ir tokiai, kada reikia at-duoti pelėdai net... sayo aki. Nepaisant to, pelē-dos yra be galio mieli sut-vėrimai. Be jų balsų nak-ties miškas yra negyvas. Jos tartum prasklaido nak-ties tamšą, miško niūrumą, suteikia girioms gyvybę ir natūralios gamtos išpūdį. Nacionaliniame parke kas-met galime išgirsti nam-iunes pelėdas (peri 4—9 poros), mažuosius apuokus (1—4 poros), lututes (10—15 porų). Iki 1984 m. übavo didysis apuokas, o pelédikės rasta tik veik-las pėdsakai. Balinė pelé-da aplanko mus migracijos metu.

Nuotraukoje matome lu-tutę, pelėdą dviejų kum-selių dydžio. Kas sena gi-ria be jos ir dar naktį? Vien

atgrasus baiminges miškas, stūksantis tamsos pav-ojaus, juodas ir nežinomas lyg eketė ežere. Bet pra-gysta šios mažutės, švelnu-tės pelėdžiukės — ir atgy-ja giriros naktys, tamsios eglynu gelmės nušvinta mėnulio pilnatimi, miškas igauna gyvą dvasią, šiur-pas išnyksta, budėjimas īgyja prasmę, pelėdų balsai nurodo judėjimo kryptį. O kitą vakarą vėl traukia i kitas vietas, dar nebūtas, ir ištirti, kas ten pavasarį nemiega, kas pernakt ūksi, guksi, ūbauja, šviltęjoja ir dūduoja.

XIX a. amerikiečių filosofas ir rašytojas H. D. Toro yra palikęs nuostabių mintį, kurią noriu atkarto-ti: kaip gerai, kad pasaul-yje gyvena pelėdos — tegu jos vietoj žmonių šukauja miškuose. Taikliai pasakyta!

Bronius ŠABLEVIČIUS

Vyresn, mokslini bendradarbis